

СЛОВО

Без мови немає нації!

Протівми

ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ ТИЖНЕВИК

11 (648), 15—21 березня 2012

УКРАЇНСЬКА МОВА ТА БЕЗПЕКА ДЕРЖАВИ

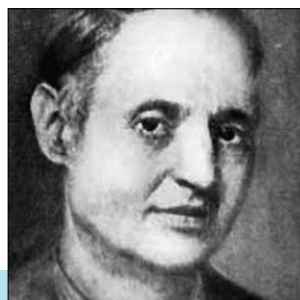
2–4

“ПРОСВІТА” ВІТАЄ КОБЗАРЯ

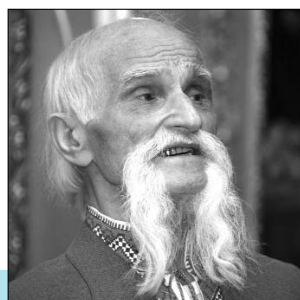
6–7

ПОЕТИЧНА АНТОЛОГІЯ “СТРІЛА”

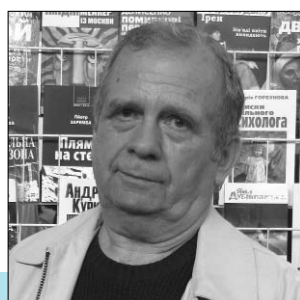
8–9

З РОСИ Й ВОДИ ОЛЕСЮ ФИСУНУ!

12

ВАЛЕРІЙ ГУЖВА ПРО ЛІТЕРАТУРУ

15

Фото Ольги Зоріної

У пошуках Шевченка

Такого Шевченка — олюдненого, живо-го, наповненого суперечками та енергією творчості українська сцена ще не бачила. Володимир Овсійчук, 1989 р.

Ірина ОЛІЙНИК

На порозі кожної весни ми починаємо наполегливо для себе і в собі шукати Шевченка, намагаючись у день його роковин переосмислити дійсність, вдихнути його нескореності й стійкості, напитися енергетики слова, вкотре повеличитися українством, вихлюпнувши назовні дещо приспаний узимку дух свободи. Проте цієї весни знайти Кобзареві сліди, як на мене, було важкувато. До свого пам'ятника в Києві він, певно, не наважився наблизитись. Мабуть, важко йому з висоти розібратися в прапорах і гаслах власних “нащадків”, які виключно окремими групами намагалися про щось йому кволо доповісти, в чомусь запевнити, щось пообіцяти, проте він же мріяв “возвеличити”, за-ликав “обнімитись”, прагнув “на сторожі” слово поставити, а не опікуватися передвиборним іміджем професійних патріотів.

Не було його слідів і на традиційних оперних урочистостях. Хоча й дивився він суворо зі знайомого портрета в несподівано чорнобильських ядерних спалахах, так і не вгледівши своїм пильним оком шевченківських лауреатів, слухаючи на свою честь П. Тичину, В. Сосюру, Б. Олійника та власний перефразований “Заповіт”, де “лани” трансформувалися в “стеги”.

Важкувато нині віднайти його сліди й на Чернечій горі в Каневі, яка ще зовсім недавно була українською меккою, куди йшли хо-дою як на прощу, де так і досі не постала Кобзарева церква. Кажуть, що навіть прем'єр-міністр України Микола Азаров кілька років тому, глибоко перейнявшись долею Шевченка в експозиції Київського музею, де витає шевченківський дух, був

прикро здивований його відсутністю на Та-расовій горі серед ритуально-чорних залів, портретованих протирадл, прозорих столів та аудіюряду пожежної сигналізації.

Проте, на щастя, Тарас Григорович не-сподівано (а він завжди був непереверше-ним майстром перевтілень) з'явився на своїй рідній Черкащині. Саме в ці дні в Чер-каському академічному обласному україн-ському музично-драматичному театрі імені Тараса Шевченка відбувся прем'єрний по-каз третьої частини драматичної поеми-тетралогії Богдана Стельмаха “Тарас” ре-жисера Сергія Проскурні “Тарас. Слова”.

Богдан Стельмах і Сергій Проскурня — “шевченкознавці” зі стажем, співпрацюють уже давно, поступово матеріалізуючи свої мрії що-до “олюднення” Шевченкової постаті. До того ж саме вірш Богдана Стельмаха “Пам'ятник Шевченку у Львові” спричинив свого часу в місті появу так званої “клумби” — гігантського гайд-парку, який став осередком мітингів та громадського руху в боротьбі за Незалежність.

Нинішній довгограючий проект є незви-чайним явищем у мистецькій, часом аж за-надто передбачено заангажованій Шевченкі-ані. Це вистава не репертуарна, хоча вона, на мою думку, прикрасила б репертуарний прос-тір будь-якого театру, хоча й розрахована на підготовленого, мислячого глядача. На сьо-годні — це вистава-ескіз, вистава-розвідка, вистава-пошук. Її можна вважати генераль-ною репетицією апогею театрального проєк-ту — мультимедійної епічної вистави на тлі анімованих рукописів і малюнків Шевченка, де персонажі надалі виступатимуть як ілюс-тратори реальних фактів, вибудовуючи сим-волічні композиційні схеми непростого життя ГЕНІЯ в його пошуках, розчаруваннях, злетах, взаємних і самотності. Саме в цьому просторі я нарешті відчула Шевченка: олюдненого з бузинової ухи, дещо збентежено розхриста-ного, палко закоханого, але нерішучого й не-последовного, проте привабливого, навіть ім-

позантного, а не зашорено хрестоматійного дідугана (до 47 років!!!). Його образ правдиво й зворушливо втілює на черкаській сцені сто-личний актор, заслужений артист України Єв-ген Нищук. Сергій Проскурня зауважив, що вважає репетиції марними, якщо актор не від-чуває свого героя, не перевтілюється в нього, не вибудовує архітектуру сюжету власне сам, а лише виконує режисерські вказівки.

Саме в такий спосіб взаємопроникнення й з'явився Шевченко Євгена Нищука: з його болю, з його любові, його патріотизму, зневі-ри і здатності самовідродження, з його доб-роті й порядності. Найзворушливіші сцени — його власні творчі знахідки, як-от гра з крелевським рушником, який був знаковим символом у Шевченковому житті, атрибутом його нездійсненої мрії й кінцем його життя. Великої емоційної сили є нетрадиційне рі-шення сцени “Заповіту”, яка вщент руйнує усталені стереотипи. Це життя на межі, жит-тя з надривом, нескінченні пошуки жіночої енергії і в результаті — повна її відсутність, сприйняття й несприйняття сучасниками, визнання й трагічна самотність серед все-ленського базару, слова в образах дітей — це все пунктир життя ПРОРОКА, до якого нам так важко дотягнутися, бо не кожного він і допускає до себе, хоча вже давно є не-від'ємною частиною українського всесвіту.

Є надія, що проект втілиться в життя в повному обсязі до 200-річчя Кобзаря, стане його окрасою, бо, як зауважив міський голова Черкас Сергій Одарич, коли йому дорікнули, що забагато уваги приділяє культурі, а треба більше дбати про побутові проблеми: “Без культури непотрібно буде й каналізація”.

Може, тоді нам легше буде відшукати Шевченка, коли повернуться до Шевченко-вого дому в Каневі експонати й наповнять теплом холодні помпезні зали, коли пісні на вірші Кобзаря співатимуться без партитур, коли Шевченковим словом не прикривати-муть свої політичні гасла. Мрії ж збуваються!

Нові виклики та загрози Павло МОВЧАН:

— Наша тема дуже серйозна. Мовні, історичні, культурні, патріотичні складові сьогодишньої розмови — це проблеми національної безпеки держави.

На Центральному Правлінні “Просвіти” ми ухвалили провести цю розмову у зв’язку з новими викликами після публікацій новообраного президента Росії Володимира Путіна в газеті “Известия” і “Независимой газете”.

Які наші перспективи? Якщо “Русскій мір” затоплює вже сьогодні половину України, то можна лише уявити, яка нова висока асимілятивна хвиля чекає на нас. Це вже будуть не просто сирні, економічні, газові війни. Це — глобальніше. Нас бачать лише в новій інтегрованій імперії, імперії Путіна. Нам необхідно це усвідомити... Ми звернулися до Ради нацбезпеки і віце-прем’єра з гуманітарних питань, аби розглянути мовні, історичні, патріотичні, культурні, інформаційні питання як складові цілісності підвалин нашого національного буття. Якщо не буде цього усвідомлення, тоді треба говорити про системну роботу з демонтажу української держави. Хто це робить? Ініціатором і головним промоутером є міністр освіти, адже від нього йдуть усі загрози. Задовго до того, як Путін сформулював свою, можна сказати, нову стратегію щодо пострадянського простору, міністр освіти вже виявляв такі ініціативи: починаючи від вільного вибору мови навчання дітей і закінчуючи програмою комуністичного виховання на радянських зразках, на особі Йосипа Проклятого, якому ставлять нові пам’ятники. Це по повертають ці образи, а ми спокійно спостерігаємо. Чому потурає цьому влада? Адже це загрози нашій національній ідентичності.

Сьогодні за соціологічними опитуваннями в Росії 25 % росіян нас вважають чужими, це величезна кількість. Із нас формують образ ворога, як раніше з Грузії. Якщо путінський режим, що залишатиметься при владі ще довгий час, не виведе Росію з економічної кризи, яку прогнозують європейські аналітики сусідній державі, що чекає нашу країну?

Найбільш вразлива, найбільш незахищена державна структура на пострадянському просторі — українська. Саме тому ми вписали у сьогоднішню розмову питання, які є консолідуєчими, патріотичними, які завжди оберігають націю. Просвітняники ніколи не стоять осторонь у відстоюванні конституційних засад нашої держави. І саме тому такий підбір доповідачів та відпо-

відних тем, що протистоять загрозам “Русского міра”.

Загрози реальні, як ніколи. Стратегічний план Путіна — повернення України в імперію.

Проти нас працюють могутні пропагандистські технології і центри. Щомісяця російське видавництво “Імперія” видає близько двох десятків псевдонаукових праць щодо України, де говориться, що ми відrekliся від свого руського імені, що ми “раскольнікі, отступнікі, австрійсько-польський проект” і багато чого іншого. На це

Олександр Пономарів, Павло Мовчан, Микола Нестерчук

виділяються величезні кошти, підігрівають такі настрої і в Україні.

Днями Болдирев на радійному каналі “Ера” уже поділив Україну на три сегменти і сказав, що так було історично. Ідеологічні засади цієї політичної сили полягають у тому, що ми ніколи не мали своєї землі, ми тут прийшли. Нас готують до розвалу держави, до розірвання нашої цілісності. Це політичні технології. Ми повинні давати відповіді. Це і є завданням нашого круглого столу.

Українська мова та безпека держави Олександр ПОНОМАРІВ:

— Почну виступ із висловлювання французького філософа Шарля Бернара: “Коли людина не розмовляє мовою держави, в якій живе, то вона або окупант, або гість, або не має розуму”. Нещодавно слухав виступ новопризначеного директора Музею народної архітектури та побуту, який говорив мовою чужої держави. До якої з трьох наведених вище категорій він належить: окупант, гість чи не має розуму? На жаль, він не єдиний. Начальник Державного телебачення пан Бенкендорф демонстративно не розмовляє українською, не часто почуєш її від міністрів, і таких прикладів багато. Я вважаю, що українська мова, а отже, й держава перебуває під загро-

зою. Нація, як відомо, це народ із власними етнічними землями. Оскільки в Україні немає російських етнічних земель, то й немає підстав для проголошення російської мови другою державною, що постійно пропонують наші депутати, які теж порушують конституційні засади: не виступають державною. У сучасній незалежній Україні мовна ситуація у Верховній Раді гірша, ніж була в Радянській Україні, бо там після ухвалення закону про державність української мови всі у ВР заговорили українською.

Політики ділять Україну, і в цьому найбільша небезпека, тому що мова — фермент нації. Наша мова не посіла належного місця в своїй державі, її відсувають на другий план. На початку 1990-х, коли почав діяти закон про державність української мови, ситуація була набагато кращою.

Немає підстав казати, що в нас є дві України — російськомовна й українськомовна. Дві третини так званого російськомовного населення — зросійщені українці. Вони й самі не проти повернутися до рідної мови, а особливо хочуть, щоб це зробили їхні діти.

Погляньмо на інші країни. Навіщо італійці, коли в середині XIX століття здобули незалежність, відроджували італійську мову? Адже тоді італійською розмовляла невелика кількість населення, а інші якимись говірками, діалектами, німецько- або французько-італійським суржиком. Навіщо греки після чотирьохсотлітнього панування Туреччини відроджували грецьку мову? У Чехії, коли вона вийшла з Австро-Угорської імперії 1918 року, Прага і всі міста були майже повністю німецькомовні. Чехи не казали, що так історично склалося, вони вживали дуже суворих заходів для відродження своєї мови. Так само, коли Польща вийшла зі складу колишньої Російської імперії, була зросійщена Варшава, те-

Мова єднає

В Укрінформі “Просвіта” провела круглий стіл “Українська мова: консолідація суспільства та проблеми національної безпеки України”. Розмову розпочав голова ВУТ “Просвіта” ім. Тараса Шевченка, народний депутат України Павло Мовчан. Він представив доповідачів, які взяли участь у заході: голову Спілки офіцерів, народного депутата України І скликання В’ячеслава Білоуса, академіка Віталія Дончика, директора Видавничого Центру “Просвіта” Василя Клічака, президента телестудії “Малютко TV” Володимира Кметика, доктора філософських наук, голову товариства “Знання” Василя Кушерця, директора каналу “Культура”, кінорежисера, лауреата Шевченківської премії Леоніда Мужука, кандидата історичних наук Володимира Петрука, письменника Вадима Пепу, доктора філологічних наук Олександра Пономаріва, культуролога, музиканта, громадського діяча Кирила Стеценка.

До розмови було запрошено віце-прем’єра з гуманітарних питань Раїсу Богатирьову та голову Ради національної безпеки Андрія Ключова. Пані Богатирьова відповіла, що не змогла прийти через термінові державні справи, від Андрія Ключова відповіді не отримали.

Подаємо тези доповідей, які були озвучені.

пер там панує польська мова.

На жаль, українцям тоді не пощастило відвоювати свою незалежність, Україна знову потрапила в Московську імперію, тільки під іншою назвою.

Тепер ті держави, колишні колонії, відродили свої мови і вже не мають жодних проблем. У перші роки незалежності ми теж почали відроджувати українську мову, вона вже залунала скрізь. У нас немає людей, які не знають української. Просто в багатьох вона перебуває в пасивному запасі.

Коли був міністром освіти Іван Вакарчук, майже 80 % абітурієнтів на Донеччині й Луганщині складалі вступні іспити українською. Це свідчить про те, що там не було особливих проблем з українською мовою. Тепер, коли Дмитро Табачник зняв одного з найкращих ректорів України — ректора Донецького національного університету В. П. Шевченка, ситуація змінилася на гірше. Ідеться про зменшення годин української мови в школі. Отже, наша мова не набула належного статусу в державі. І справді є загроза розколу України. Візьмімо для прикладу Харків, який свого часу був не тільки столицею України, а й центром українізації. Там зробили дуже багато для відродження української мови. Навіть у часи застою в Харкові було більше українськомовних написів, ніж у Києві. А тепер у Харкові антиукраїнський голова облдержадміністрації, антиукраїнський міський голова.

Українська мова не посіла належного місця, в цьому загроза державній безпеці України. Але сприяти відродженню української мови мусить влада. Не дуже вона сприяла цьому як за Кучми, так і за Ющенка, на якого ми поклали багато надій. У цій ситуації про відродження української мови повинні подбати громадськість. Отож Товариство “Просвіта” постійно проводить таку кампанію.

Влада нас не чує?

Віталій ДОНЧИК:

— Кажуть (зокрема і Президент): назвіть конкретні факти по-

рушення свободи слова, демократії, і ми вживемо заходів.

Та якраз найгрубіші порушення свободи слова і прав людини у всіх нас очач. Не згадую про соціальну сферу, про шахтарів, селян (такий розрив між рівнем життя простих людей і верхніми шарами, їхньою розквіттю — рідко де зустрінеш). Кажу про обговорювану мовну політику і найбільшим порушенням тут є повна відсутність реакції з боку влади на вимоги й запити інтелігенції, науковців, письменництва, суспільства.

Скільки подано звернень і заяв, проведено ось таких конференцій, круглих столів (парламентські слухання; висновки академічного інституту української мови; “Заява учених гуманітарних інститутів НАН України” 2006 р. і републікована 2011 р. і радіопередачі — самого тільки А. Погрібного — найтриваліші за часом; і багато інших — виступи письменників, публіцистів, праці відомих мовознавців, істориків...). Здавалося б, усе доведено, все сказано. А реакція? І. Дзюба в статтях і в окремій брошурі аргументовано, на фактах доводить, що посаду міністра освіти (!) й науки (!) в незалежній Україні обіймає українофоб, який цього не приховує. І жодного реагування ні Прем’єр-міністра, ні Президента на протести громадськості. Свобода слова лише свобода говорити. А впливати, змінювати ситуацію ми не можемо.

А водночас — які цинічні, брехливі (ї антиконституційні!) атаки, суцільна облога на нашу мову, культуру, на все українське, національне здійснюють, в унісон з імперськими насаджуваннями “Русского міра”, такі, як Корнілов, Колесніченко, Іщенко, Царьков. І ще віднедавна активний телешоу-спікер від регіонів зі своєю гримасою посмішкою зверхності Бондаренко, яка очевидно вважає, що говорити кругло й гладко — це говорити розумно. Це все — відвертий замах на українську національну ідентичність, на безпеку держави, це підступні дії, спрямовані на те, щоб не допустити національного будівництва української України.

Розбалакування про “права человека” (роскозязичного человека) і тут же — на кожному кроці не треба проводити навіть особливого моніторингу телепростору — брутально порушуються права української людини. Вимоги, з якими законно, спираючись на 10 статтю Конституції України, звертаються до влади відомі представники української громадськості — ігноруються. Влада їх не чує.

А за українськими слебезуваннями Бондаренко й інших із нею йдуть дії: “перегляд” квот, який

і захищає

виштовхує українську пісню з естради, різні постійні “ноу-хау” Табачника щодо послідовного, цілеспрямованого витіснення української мови й літератури зі шкільної освіти і т. ін. Їхні “тези” (кліше, стереотипи), які вони прокручують ось уже 20 років, як затерту платівку, неспроможні, нафталінні для сучасного світу. Але вони нічого іншого сказати не можуть. Вони як речники влади і сама нинішня влада вперто замовчують найголовніше: державний захист української мови, політика на її підтримку — єдиний шлях компенсувати століття заборои і уполісвідження в царській Росії і в тоталітарному СРСР, що десятиліттями здійснювали злочинне винародовлення нашої нації. Не маємо права забувати (і держава, її влада передусім!) про століття жорстокої насильницької русифікації, яка триває й досі. Дерусифікація не може відбуватися за принципом “хай їде, як їде”, і з потуранням горлопаністим спекулянтам-розколювачам України за мовною ознакою.

Не добровільно, а внаслідок століть перманентних і з усіх боків утисків, унаслідок штучного нав’язування чужої історії, мови, культури, послідовного викорінення українського (“буржуазного”) “націоналізму”, внаслідок, як пише О. Гончар, винищення хвиля за хвилю (від академіка до вчителя) української інтелігенції прихидила русифікація. Тож тільки силою і волею держави, законів (як утверджував іврит Ізраїль) зможемо відновити свою мову.

Ще одне поняття, якого не знають і не вміють навіть вимовляти представники “п’ятої колони” в Україні — це **неодмінний пріоритет** в Україні української мови, української культури й духовності. Він обґрунтований історично. Адекватний міжнародним нормам. Вистражданий українською нацією. Він має бути основним контрапунктом будь-якої влади в Україні. Без мовного, духовного, культурного пріоритету не можливий захист і безпека нашої держави, та й узагалі її незалежний, національний, зокрема й економічний, розвиток. Мовна політика влади — своєрідний тест на її розуміння свого призначення, обов’язку перед народом, перед його майбутнім. Зверніть увагу: здіймаючи галас про “другу офіційну”, про захист російськомовного населення, команда В. Януковича навіть на виборах серед щедрих обіцянок і задобрювання електорату хоч би слово сказала (хай би для рівноваги чи бодай формальності) щодо утвердження й розвитку української мови — одного з фундаментальних державних чинників, основи єдності нації.

А ось ще стереотип: Україна, мовляв, багатоетнічна, українці тут не єдині, треба на це зважати. Що, багатоетнічніша, ніж будь-яка країна Європи, ніж США?

Багатоетнічна держава — природне явище для світу. Багатоетнічною виступає й **політична** нація, народ України, але “багатоетнічна українська нація” — це термінологічний і посутній нонсенс. Меншини в Україні мають чудовий вичерпний закон, їхні права застережено Конституцією, але в них є і обов’язки. І чи не найголовніший із них: брати рівноправну участь у консолідації громадянського суспільства, творенні політичної нації, згуртуванні її довкола етнічного ядра — української нації.

— Мова — це й національна культура. Культура — консолідуючий чинник у державі, це націєтворення й “духотворення”. Сьогодні

багато інтелектуалів у світі прямо пов’язують розвиток економіки з духовністю, національною самосвідомістю народу. Цей зв’язок нагадує про себе впродовж усіх років незалежності. “Як піднести економіку на вищий рівень, чого їй бракує?” — запитали японських фахівців в Україні. “Націоналізму”, — відповіли.

— “Хай триває змагання культур, хай українська доведе практично, що вона сильніша”, — ще одне проросійське кліше з тієї низки, що наводилася вище. Але чому це змагання з чужою культурою має відбуватися на нашій суверенній території, на нашому ТБ, естраді, в медіа — в інформаційному й культурному просторі? У яких країнах допускають подібні “перегонни”? Така “змагальність” за наших постколоніальних умов — лише зміна “вивіски”, гасла того самого зросійщення, імперської експансії.

Насамкінець одна цитата. Топік. “Известия”. Госдумівець Затулін пише, що, виявляється, в Україні є “значительная часть людей”, які “совершенно искренне считают, что в Украине должны быть обязательно отличные от России язык, история и герои, что ... от России исходят главные опасности украинской независимости”. І далі: “Нет или почти нет таких расходов, чтобы на них нельзя было бы пойти”. Бо, як він каже, од усього цього залежить майбутнє Росії. Зверніть увагу на цей типово імперський подив невігласа і... страх.

І оптимістична кінцівка. Протягом десятиліть нас приучали сприймати як символічне радянське свято “возз’єднання двох братніх народів” Переяславську раду 1654 року. Однак тільки-но стали всім відомі, аж до учнів середньої школи, справжні, не забороновані комуністами факти про те, що Росія дуже швидко поалама цю угоду з Хмельницьким про збройну взаємодопомогу і робила потім це ще неодноразово. Тож і цей облудний міф про “дружбу народів” розвалився.

Так буде й з іншими нав’язуваними нам, будованими на брехні ідеологічними й політичними міфами.

Тільки треба нам, українцям, бути твердими й не поступливими у відстоюванні своєї державної і духовної суверенності.

Українська мова в умовах інформаційної окупації

Леонід МУЖУК:

— Ще два роки тому я згадував про Затуліна як про стратега, який на московській думі, у присутності наших парламентарів, які мали розробляти спільний план дій зі співробітництва на пострадянському просторі, запустив чотири тези. Перша — усунення української мови за рахунок утвердження російської. Друга — усунення інших церков, окрім московської (тепер це отримало назву “Рускій мір”). Третя — позбавити Україну будь-яких перспектив членства в НАТО. Четверта — залишити в Україні Чорноморський флот. Що за цей час змінилося? Скажу відверто, що, слухаючи українське радіо й дивля-

чись телебачення, прийшов до висновку, що їх уже немає, як і давно немає українського кіно. Чи лишилося на цій території хоч щось українське, що не завоювали, не відібрали, не спалювали?

Усе зводиться до тези Дзержинського: “Росія тільки тоді Імперія, коли в її складі є Україна”. Коли на виборах Путін триумфально здобув владу, кінематографісти теж зробили свій внесок на його підтримку — презентували фільм “Белая гвардія”. Серед продюсерів цього фільму фігурує пан Роднянський, який свого часу фондував український медіапростір, як мені здавалося, з урахуванням українських пріоритетів. Уже скоро наші “антиукраїнські” телеканали бортимуться за право прем’єрного показу фільму “Белая гвардія” і, напевно, їхній рейтинг ростиме, як на дріжджах. Але в цьому фільмі закладена програма великодержавного шовінізму. Українці, які хотіли здобути незалежність, там фігурують бузувірами, що рубали голови на Софійському майдані. Знівельовано всі наші спроби показати, що була українська держава, яку в нас вирвали силою. Якщо Ежи Гофман враховував наші добросусідські відносини і звів суперечливі сторони у фільмі “Вогнем і мечем” до мінімуму, то тут “витягнуто” все для конфронтації. І так подано, щоб пересічний українець соромився цієї культури, своєї належності до українського народу й стрімголов біг до російської церкви і кричав, що вже не знає “український язык”. Це технологія, які просуваються цілеспрямовано, їх лобіюють у нашій Верховній Раді, на жаль, усім відомі діячі. Я хотів би, щоб ті поради, які ми даємо, відстоювали. Вже досить декларувати руїну, пора розгрібати завали.

Українська мова як чинник створення соціальної дійсності

Василь КУШЕРЕЦЬ:

— Повноцінне мислення і спілкування можливе лише завдяки мові. Мова — нові слова, певні поняття, категорії. А в категорії закладено властивості, якими оцінюємо дійсність. І розвиток нашої мови визначає розвиток нашої дійсності. Як ми мислимо, так ми й будемо нашу дійсність. Тому мова — основний ключовий момент розбудови українськомовного середовища.

Спосіб мислення — спосіб творення дійсності. Тобто, якщо у нас гарні слова, гарна мова — таке й життя, якщо брутальна мова, така ж брутальна реальність. Мова — не лише матриця, не лише культурний код, який лікує нас. Мова — носій раціональності в нашому суспільстві, носій святості, сакральності, який нас вигідно вирізняє, ідентифікує в мовній картині всього світу. Товариство “Знання” постійно у процесі боротьби за торжество нашої мови. У нас є свої центри українознавства. Ми навчали української мови, історії близько 5 000 офіцерів. Курси вивчення мови провели серед адміністративних представників Луганської й Донецької областей.

У бюджеті вже закладено кошти для того, щоб ми навчали ділової

української мови адміністративних працівників, щоб вони не порушували Конституцію. Це надзвичайно велика державна справа. Також випускаємо книжечки з мовної тематики, запроваджуємо в системі освіти дорослих Університет українознавства.

У цій справі є певні труднощі. Частина нашого населення не приймає українства попри те, що в усіх регіонах у нас більшість українського етносу. Це насамперед зросійщені українці.

За часів імперії під час служби в армії ми змушені були спілкуватися російською. Після армії поверталися до рідної мови. Чому зараз не можемо цього зробити?

Національна безпека України у сфері культури

Кирило СТЕЦЕНКО:

— Нинішній час — нічна пора, коли ми розуміємо, що треба дожити до ранку. Наприклад, дельфіни ніколи не сплять, вони по чергово сплять лівою і правою половинками мозку. Нам проводиться тренуватися саме в цьому. У нас великий досвід саме у виживанні. Ліва половина мозку вночі працює і допомагає нам вижити. Зауважу щодо правої половинки, яка повинна не спати після пробудження.

Тобто нам треба і виживати, і навіть тоді, коли ми відчуваємо себе на окупованій території, коли боремося за свої елементарні культурні, людські, економічні права, одночасно формувати ту стратегію, стереотипи, які реалізуватимемо, коли матимемо владу. На жаль, двічі в нашій історії були випадки, коли владу давали українцям (на початку 1990-х і 2005 року), і цю владу не використали ефективно. Не було чіткої, однозначної стратегії, яка давала б Україні напрям руху і той рівень амбіцій, на який заслуговує ця нація, що є однією з історичних на цій планеті, і не було команди, яка могла б це реалізовувати. Зараз, коли не маємо жодної влади, найкращий час, щоб виробляти стратегію, створити команди взаємодії, які реалізовуватимуть цю стратегію завтра. Ситуації, коли полководець перемагає у війні, а потім не знає, що робити з цією перемогою, бувають в історії часто, зокрема в нашій.

Наша культура — це і фундамент, і коріння української нації і держави, а також ключ до нашого майбутнього. Мова — стрижень культурної матриці. Культурна матриця — психічна підсистема нації, якщо розглядати націю як живий організм, а це так і є. Живий організм — не метафора, а система, яка здатна до самоуправління. Нація — одна з таких систем. Культура — та підсистема, яка відповідає за інформацію та цілісність організму. Це керівна система, як мозок, нервова і гуморальна системи в людському організмі. Ми зацікавлені в органах травлення, яким відповідає економіка. Тільки про це й говоримо. Філософія влади культивує єдиний орган і не дбає про організм, який фактично занепадає. Про мозок забули. Це фактично життя людини, яка перебуває в стані анабіозу.

Українська інтелігенція лише

частково виконала свої функції, добившись незалежності. Наступний крок — виробити стратегію нашої майбутності й виховати національну еліту управлінців. Сама себе економічна чи політична еліта виховати не спроможна. Маємо нині залишки й рецидиви радянської доби, тої прислужницької касті, яка або вірно служила Москві, або крала в Москві. Зараз вона насолоджується тією свободою, коли можна красти вільно, не оглядаючись на Москву. На цьому розвиток закінчився.

Основні складові культури: базові цінності (розуміння добра і зла, краси, справедливості); культурні коди, шифри, значення, які ми здатні передавати один одному і якими володіємо тільки ми, їхні носії; поведінкові норми, суспільні правила (українські звичаї, характер); система соціальних комунікацій — центр, через який струменить життя культури і нації, і які ми втратили (мас-медіа тощо, а також інтернет, який маємо розвивати); наші спільноти, які все ще роз’єднані; усталені культурні практики; суспільні культурні інститути, які все ще не виконують загальнонаціональних функцій і завдань.

Настав той етап розвитку, коли ми вже чітко розуміємо, що здобути рідний край або померти в борні за нього — цього мало. Державу ми здобули, але тепер помираємо. Наступає другий етап реалізації національної ідеї, який закований у слова гімну України Павла Чубинського: “Запануємо ми, браття, у своїй сторонці”. Ми не навчилися панувати. Панування — творча діяльність, яка потребує волі, навчання, самовдосконалення і щоденної праці. Панувати треба вчитися. Бути паном складно, а бути рабом — дуже просто. Раб ні за що не відповідає і постійно нарікає на те, що його всі б’ють, ображають. Саме сьогодні ми можемо закладати підвалини нашого панування завтра. Щоб робитимемо завтра — залежить від нашого сьогодні.

Українське поняття панування — це не свавільне, егоїстичне насильство, а наведення природного ладу на землі, яка дана нам Богом, це встановлення тут українського порядку і справедливості.

Тепер ми на початку творення третьої глобальної цивілізації людства. Перша почалася 8 тисяч років до Різдва Христового, коли люди звільнилися від випадкових подарунків долі, коли зайнялися землеробством, скотарством і забезпечили себе найнеобхіднішим для існування. Друга цивілізація — технічна та індустріальна, яка походить від ремісників та мануфактур, коли люди почали творити фізичне середовище для свого проживання. Нині ми свідки загальної світової кризи: духовної, демографічної, екологічної, коли епоха індустріалізації себе вже вичерпує, людство працює тільки на споживання та переспоживання. Ми на порозі кінця другої цивілізації. Третя цивілізація — інформаційна й постінформаційна, де ми переходимо до контролю над нашим духовно-психічним середовищем. Саме тут, хто був останнім, стане першим, як написано в Біблії. Здійснюється пророцтво Івана Вишенського, Григорія Сковороди, Пам’ятки Юркевича, Івана Франка, Тараса Шевченка, Лесі Українки про майбутність, про кордоцентричну місію української нації. Серце — та гармонія, яка інтегрує Всесвіт людини, суспільства, космосу. Очевидною стає частковість раціональності Рене Декарта: “Я мислю — отже, я існую”. Ось універсальна істина: “Я люблю — значить, я є”. Для прикладу, шизофреніки дуже добре мислять, але вони ніколи не

Продовження на стор. 4

Закінчення.
Початок на стор. 2, 3

впевнені, що існують. Наше майбутнє — цивілізація серця, і її покликана творити саме Україна, оскільки вона має найбільший досвід і найбільші слабкості, які в майбутньому стануть силою.

Збройні сили України й українська мова В'ячеслав БІЛОУС:

— Усі керівники вийшли з Радянського Союзу, але Радянський Союз не вийшов із них. Тому є проблеми з вшануванням української мови у війську, але проблеми війська — дзеркальне відображення загальних проблем суспільства у мовному питанні.

Ст. 17 Конституції: Збройні сили України — забезпечують захист територіальної цілісності та безпеки України.

Ст. 2 Закону України “Про військовий обов’язок і військову службу” визначає, що військова служба — державною службою особливого характеру.

Ст. 10 Конституції України визначає, що державною мовою є українська.

Закон України “Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей” забороняє партійну діяльність у ЗСУ та інших військових формуваннях.

Правова база чітко регламентує застосування мови у військовій сфері.

Воєнна політика (сектора безпеки) — складова загальнонаціональної політики будь-якої країни й України також, а не партійної, яку визначають лідери партій, що сьогодні тимчасово мають владні повноваження.

Партійні народні депутати представляють лише 2 % громадян України. З 450 партійних депутатів у Києві проживає понад 300. Це ж не представницька демократія, де мають бути депутати від різних верств населення із сіл, міст, районів України, а нинішні обранці представляють у більшості космополітичні, зухвалі, безідейні кримінально-фінансові угруповання, що слугують не Богові та людям, а мамоні.

23 лютого, 8 березня, 1 травня — пам’ятники більшовицьким окупантам. Виступи артистів, депутатів, міністрів не українською мовою — ганьба України, приниження державної мови, занепад людських чеснот, приниження України на міжнародному рівні — це все виклики й загрози національній безпеці.

І хто до цього причетний? Люди, головний обов’язок яких чесно служити Україні, культурі, мові.

СОУ в межах своїх можливостей максимально сприяє утвердженню української мови у ЗСУ, інших військових формуваннях.

— Члени СОУ спілкуються винятково українською мовою.

— 1997 р. видали підручник для ЗСУ “Військова топографія”.

— 2009 р. видали “Військово-політичний енциклопедичний словник” у 2-х томах (автор кап. 1 р. член СОУ — А. Гришук).

— 1996 р. видали книгу “Друга світова війна” 1939—1945 рр. (автор світлої пам’яті полковник В. Роненко).

— Голова СОУ Дніпропетровської області полковник В. Таратуска виграв суд у Дніпропетровську проти працівників ДАІ, що спілкувалися з ним іншою мовою, і змусив їх вибачитися.

Насамперед говоритиму про пріоритет права. Зокрема ст. 8 Конституції України. В Україні проживають інші національні меншини, окрім російської, тому саме надання особливого статусу російській мові в інформаційному просторі — дискримінація інших націо-

Мова єднає і захищає

нальних меншин, що є порушенням тієї ж ст. 10 Конституції, Європейської Хартії.

Причини

Українці Ф. Прокопович, Б. Хмельницький та інші гетьмани, секретарі ЦК КПРС, вважали, що вони зможуть просвітити московське плем’я й побудувати єдину слов’янську державу з грецьким віросповіданням; незрозуміле для історії малоросійство (замість творчого управління — пригноблення і підлабузництво перед вищими); кочубеївщина (Хамська кров переважає над Яфетовою).

Пропозиції

Звернутися від учасників круглого столу до Президента, Прем’єр-міністра, керівництва фракцій ВРУ щодо негайного звільнення міністра освіти Д. Табачника, генерального директора Національної телекомпанії України Є. Бенкендорфа, а також поставити питання про доцільність перебування на посадах Голови ВР Криму В. Константинова та мера Одеси О. Костусєва, які принципово не спілкуються українською мовою, як суб’єктів, що формують джерела викликів та загроз Національній безпеці.

ТОВ “Просвіта” має щомісячно аналізувати використання української мови у сфері державного управління. Аналіз і пропозиції надсилати Президенту України, Кабінету Міністрів, правоохоронним органам, публікувати в пресі.

Звертаємось до П. М. Мовчана з проханням ініціювати внесення змін до Законів України “Про державну службу”, “Про громадянство України” щодо обов’язкового письмового іспиту з української мови. А всі заходи за участю “Просвіти” починати з письмового диктанту з української мови. Це буде приклад для інших громадських організацій, партій, державних установ.

Звернутися до Президента України, Кабінету щодо введення в структуру державного управління Комітету з функціонування української мови, посади міністра у справах української мови.

Започаткувати акцію щодо бойкоту товарів підприємств, які не використовують українську мову.

Реформування сучасної освіти — загроза державності України

Василь КЛІЧАК:

— Тема мого виступу може здатися гіперболізованою. Та факти — річ уперта. Вдамося до ухвалених на державному рівні документів і спробуємо в них розібратися.

Рік тому на сайті Міністерства з’явився “Проект Концепції нового Державного стандарту базової та повної загальної середньої освіти, запропонований для громадського обговорення Міністерством освіти і науки України”. Не судитиму, наскільки були враховані зауваження і пропозиції громадськості, та маємо сьогодні те, що маємо: 23 листопада 2011 року ухвалено постанову Кабінету Міністрів України № 1392 “Про затвердження Державного

стандарту базової та повної загальної середньої освіти”, яку підписав Прем’єр-міністр М. Азаров.

Спочатку може скластися враження, що цей Держстандарт дбає про національну освіту й національне виховання, на такі роздуми нашолюбів твердження: “Визначальним для системи вітчизняної загальної середньої освіти є українське спрямування всіх освітніх галузей”.

Чи це так?

Розглянемо освітні галузі, які пропонуються в Держстандарті, і яка мета кожної з них.

Отже, мета освітньої галузі “Мови і літератури” — “розвиток особистості учня, формування в нього мовленнєвої і читацької культури, комунікативної та літературної компетентності, гуманістичного світогляду, національної свідомості, високої моралі, активної громадянської позиції, естетичних смаків та ціннісних орієнтацій”.

Добре, що вказані “національна свідомість”, “активна громадянська позиція”, та відсутні такі поняття, як “патріотизм”, “національна ідентичність”. Чи має на меті цей документ виховання патріотів, що сповідають національні українські цінності? Ніде в ньому, окрім вищезазначеного, цих понять ми не знайдемо.

Що є, наприклад, метою такої важливої освітньої галузі, як “Суспільствознавство”? Читаємо: “Забезпечення розвитку учня як особистості, що керується гуманістичними нормами і цінностями, усвідомлює себе громадянином України та успішно самореалізується в сучасному українському суспільстві”.

Отже, головне для учня — усвідомити себе громадянином й успішно самореалізуватися в житті. Чи обов’язково його виховувати патріотом України, землі, на якій росте, чи повинен він за потреби захищати її?

Задля цього загляньмо в таку освітню галузь, як “Здоров’я і фізична культура”, основна мета якої визначена так: “...розвиток фізичної культури особистості та готовності до дій в умовах надзвичайних ситуацій та захисту Вітчизни”. Ось так — не України, а “Вітчизни”, чиєї, чи не тієї, про яку згадують 23 лютого?

Одне із завдань цієї галузі: “Підготовка молоді до забезпечення власної безпеки та безпеки інших людей у надзвичайних ситуаціях мирного і воєнного часу, до служби у Збройних силах та інших військових формуваннях”.

Навіть тут соромляться автори документа такого геополітичного поняття, як Україна, є служба у Збройних силах, а чиїх — України, Росії, Нідерландів? — не вказано. Як хочеш, так і розумій.

Повністю відсутнє “українознавче спрямування” у таких освітніх галузях, як “Математика” (чому б не згадати визначних українських математиків), “Технології”, “Природознавство”, метою якого є “...формування природничо-наукової компетентності <...> як обов’язкової складової загальної культури особистості і розвитку її творчого потенціалу”. Одне слово, виховуймо споживача української землі, природи, хай використовує всі її блага і не дбає про її охорону та майбутнє.

Особливо тривожить така освітня галузь, як “Мистецтво”. Здавалося б, це не “Математика” і не “Технології”, хоч тут можна було б надати “українознавчого спрямування”? А дзуськи! Головна спрямованість — виховання космополіта, громадянина Всесвіту. “Основ-

ною метою освітньої галузі “Мистецтво” є формування в учнів у процесі сприймання, інтерпретації, оцінювання ними творів мистецтва та провадження практичної діяльності системи ключових, міжпредметних естетичних і предметних мистецьких компетентностей як цілісної єдиної основи світогляду, а також здатності до художньо-творчої самореалізації і культурного самовираження”.

Ніде в цій галузі не зустрічається поняття “український”, не наголошується на внескові у світову культуру саме української культури.

Для чого ж тоді викладати в середній українській (!) школі цю важливу для формування національно свідомого учня галузь?

Тут доречно послатися на думку Івана Франка: “Все, що йде поза рами нації, се або фарисейство людей, що інтернаціональними ідеалами раді би прикрити свої змагання до панування одної нації над другою, або хоробливий сентименталізм фантастів, що раді би широкими “вселюдськими фразами покрити своє духове відчуження від рідної нації”.

Вважаю, що ухвалений постановою Кабінету Міністрів від 23 листопада 2011 за № 1392 “Державний стандарт базової та повної загальної середньої освіти” суперечить Конституції України, Законів України “Про загальну середню освіту”, освітнім вимогам сучасної школи та є загрозою державності України.

Сконцентруватися на конкретних справах

Володимир КМЕТИК:

— Завдання, яке стоїть перед українською політичною та інтелектуальною елітою, полягає в різкому переході від “плачу Ярославни” до стилю конкретних дій. Невже ми збираємося лише для того, щоб поплакати одне одному, згаяти час? Частину часу в нас крадуть, частину забирають силою, але найганебніша втрата часу — власна недбалість. Перед українцями дуже великий виклик — виклик новітньої колонізації — економіко-інформаційної. Її мета — знищення українців як етносу, нації. Тому всі наші думки необхідно перевести в практичну площину. Я вважаю, що українська держава виробила певну кількість законів, які дозволяють суспільству захищатися. Відтоді, як в український телефір імплантовано канал “Інтер”, почалася його “інтеризація”, тобто русифікація, яка нині досягла апогею. Єдиною формою захисту від цього сьогодні є створення робочої групи, можна і в рамках “Просвіти”, яка б щоденно займалася моніторингом інформаційного простору щодо наявності антиукраїнських виступів. Якщо цієї групи не створимо і від її імені не подаватимемо депутатські запити, листи до Президента, до Національної ради з питань телебачення і радіомовлення, то,

даруйте, ми дарма витрачаємо час. Тому прошу сконцентруватися на конкретних справах і скерувати свої емоції у площину дій.

Україна в геополітичних планах Росії

Володимир ПЕТРУК:

— Усі ми стали свідками того, як був обраний старий-новий президент Росії. На жаль, наше майбутнє прямо залежить від того, який світогляд у цього діяча. Ми добре пам’ятаємо, що В. Путін заявив: “Україна — це взагалі не держава”. Він ходить на могилу Денікіна і всім проповідує, що слід прислухатися до слів цього діяча: “Справа України — це внутрішньоросійська справа”, — і замкнути проблему, щоб вона не мала міжнародного характеру. Подібний спосіб мислення демонстрував ще Б. Єльцин. Тому ми маємо справу зі світоглядом цілого народу. Крім такого геополітичного мислення в Росії практикується нова теорія “хронополітики”. Відома теза “никогда не было и быть не может” застосовується вже щодо всієї України. Україна, вони вважають, — штучно створена територія. Сьогодні нашу державу називають технологічним “проектом”, який придумали начебто австрійки й поляки. Проти нього запропоновано запустити інший “проект” — Малоросію. І схоже, що це вже почали впроваджувати в різних варіаціях.

Збережімо історичну пам’ять

Вадим ПЕПА:

— Відтоді, як на цих землях з’явилася людина, тут безперервно розвивається український народ, а з ним — його мова. Те, що він у різні часи перебував під різними завоювальницькими ордами, — факт. Адже не було жодного завоювальника, який у хлібороба забирав би косу чи плуга. Саме тому й виживали українці. Це все в наших генах.

А сьогодні нас хочуть позбавити історичної пам’яті. І академічна наука, яку ми успадкували від Радянського Союзу, твердить, що наша мова виникла у середньовіччі, що держава сформувалася значно пізніше. Це ті ж тези Москви.

Павло Мовчан, Кирило Стеценко, Віталій Дончик і Василь Клічак 12 березня під час прес-конференції в інформагентстві “RegioNews” підбили підсумки круглого столу.

Матеріали підготували
Надія КИР’ЯН,
Євген БУКЕТ
Фото Олеса ДМИТРЕНКА

Історія за КГБешно-чорносотенними писаннями

о. Юрій МИЩИК,

д. і. н., проф. Національного університету “Києво-Могилянська академія”

Нещодавно громадян України ошасливили книгою “Нариси з історії розвідки суб’єктів державотворення на теренах України” (К., 2011. 535 с.), яку видали під грифом “Фонду ветеранів зовнішньої розвідки України” за загальною редакцією генерал-лейтенанта П. Д. Морозова. Керівник авторського колективу — кандидат філософських наук, доцент В. Цибулькін. Книгу видано за інформаційної підтримки “Фонду Сприяння розвитку Православного Кадетського Корпусу Георгія Побідоносця” і за “інвестиційним проектом” А. Г. Барадочова. Авторів аж шість, але тільки два з них історики, інші — економісти й юристи. Автори користувалися інформаційною підтримкою ще 8 юристів і 1 кандидата наук із державного управління. Спливає у пам’яті “дедушка” Крилов, який застерігав про небезпеку виготовлення чобіт пекарем, а випічку пирогів чоботарем.

У “Вступі” є характерна заувага: “Дана книга — не сухий виклад логіки... розвідувальних операцій..., а науково-популярна розповідь” (с. 15). Отже, це компіляція. Серед її джерел і літератури є й поважні видання, але й такі, що не мають безпосереднього стосунку до теми, і популярні книжечки, серед яких є аж надто сумнівні, і КІПРСешні “опуси”, і сучасний псевдонауковий антиукраїнський ширвжиток московського та київського розливу, який, на жаль, суттєво вплинув на книгу. Виклад подій до XVIII ст. більш-менш спокійний, хоча чимало фактів притягнуто за вуха. Ну як читати без посмішки пасажа: “За часів Володимира Свято-славича до традиційних тоді PR-технологій, які ґрунтувалися на використанні фольклору...” (с. 103). Цього князя автори не залишають у спокої й далі: “Ярослав Мудрий вирізнявся тим, що на відміну від батька, котрий марнував час на візити до гаремів і застілля”. Це про Володимира Святого, за якого Київська держава досягла кульмінації у своєму розвитку! (Щоправда, Володимир, язичник, мав багато жінок і наложниць, але це скінчилося з прийняттям християнства і шлюбом із візантійською принцесою Анною). Але навіть язичником Володимир не “марнував час”, а докладав зусиль, щоб об’єднати Русь та оборонити її від нападів ворогів. Далі — більше. Козаків автори розглядають як “своєрідний медіальний субетнос” (сло-в’яни, тюрки, іранці) в душі радянської теорії “казаки — інтер-національне явлення”. Не заперечуючи присутності серед козаків окремих представників інших народів, варто підкреслити, що запорозькі козаки на 90 % (!) склалися з українців. Який же тут “медіальний субетнос”? А далі екскурс у родоводи козацьких ватажків: Косинський, на думку авторів, був поляком, Павлюк — турком, Кривоніс — шотландцем, Орлик походив “з родини чеських баронів” (с.149, 204—205). До відома авторів: Косинський був українцем з Підляшся, Павлюк — тільки певний час був у турецькій чи татарській неволі і тому прозивався ще й Бутом,

Кривоніс родом із Черкащини, а дані про шотландське походження — помилка однієї недостовірної німецької брошури. Мати Пилипа Орлика українка з роду Малаховських (Чернігівщина), а батько білорус (Литвою тоді називали Білорусь), сім’я була православною. Своє далеке коріння в Чехії Орлики практично забули, та й переселилася ця гілка роду на Мінську землю ще в XV ст. Та що там Орлик, коли “українцем з іспанським корінням” (с. 240) називають Івана Франка! Дмитро Вишневецький — “Байда” — український православний князь виступає як спольщений український шляхтич, навіть “польський емісар” (с. 148), “господар фактично усієї Лівобережної України” (с. 151). Тут автори явно сплутали “Байду” з його правнуком — Яремою Вишневецьким! Плутають автори й Січ із суворовським училищем, детально розповідаючи про курс навчання козацьких підлітків, посилаються при цьому не на джерела (у жодному з цього нема), а на писання нікому не відомих авторів-фантазерів (с. 153). З того ж “джерела” взяті дані про Роксолану, яка нібито “сприяла послабленню агресії Високої Порти проти України” (с. 152). Козаки, за авторами, мали “дивний релігійний світогляд, який поєднував язичництво й християнство”, нібито поклонялися давньоримській богині Фортуні (!) і т. ін. (с.154—157). Чи читали автори праці дослідників цього питання чи бездумно списали в аматорів-казкарів? Знаменитий мемуарист XVI ст. Лясота, який залишив перший розгорнутий опис Січі, був дипломатом, але пильні автори розшифрували його справжню суть — розвідник, який ще й “свідомо йшов на порушення міжнародного права”, ведучи переговори з козаками (с. 156). Доказів про Лясоту-розвідника жодних! Так само і з творцем Гадяцького договору 1659 р. Юрієм Немиричем, який начебто був “подвійним агентом”, виконуючи завдання “тогочасних “невидимих імперій” (натяк на масонів).

Дуже не люблять автори київського митрополита Петра Могили. “Хитрий інтриган” вчився у С. Жолкевського (якого оголошують прототипом героя роману Сенкевича пана Володийовського), вчився начебто у паризьких єзуїтів, скинув із митрополичого престолу Ісайю Копинського (с. 161—162), навіть поширював “латинізоване православ’я” через засновану ним Києво-Могилянську колегію. Отакої! Заспокою авторів тим, що Могила ніколи

не вчився у Парижі, тим більше в єзуїтів, не був жорстоким Могила й щодо Копинського, а “могилянка” стала центром православної, а не католицької освіти. Можна ще продовжувати. Але відішло авторів до відповідних церковних комісій. Адже Українська Православна Церква Київського патріархату, Польська Автокефальна Православна Церква, Румунська Православна Церква, навіть РПЦ (Московський патріархат) визнали Петра Могили **святим**. Там авторам пояснять що й до чого, і не варто їм копірсятися в застарілій літературі й послугуватися недостовірними джерелами. Люблять автори напускати туману загадковості на прості речі. Наприклад, смерть Богдана Хмельницького. Гетьман довго хворів, врешті помер від інсульту. У авторів є підозри: “загадкова смерть” (с. 183).

Найбільше дісталось Мазепі. “Природний авантюрист, вихованець “Товариства Ісуса” (тобто єзуїтів — *Ю. М.*), “зраджував не лише Петра I, а й саму неньку-Україну”. (с. 188, 198). Начитавшись пронафталіненої літератури і сучасних московських писань, автори не соромляться переповідати заяложені штампки й побрехеньки про Мазепу. Зате московські карателі постають невинними вівцями. Виявляється, трагедії Батурина 1708 р. не було, бо від них “мирне населення практично не постраждало” (с. 198). Іде посилення на якихось “сучасних істориків” (не вказано, на яких) (с. 198). Але ж навіпаки! Археологи (В. Мезенцев, В. Коваленко) знайшли навіть тогочасні дитячі поховання з пробитими кулями черепами!

Чим ближче до наших днів, тим войовничішими щодо України стають автори. Їхня думка, попри прекрасні декларації, зводиться до заперечення українського народу і його права на свою самостійну державу. За авторами, все зводиться до інтриг Заходу й до шпигунських операцій. Англія, Австрія, Польща начебто вигадують український рух і добиваються “створення Малої Росії” (с. 228) з метою розчленування Російської імперії. Навіть Герцену й Огарьову дістається на горіхи, бо ці начебто агенти “британської розвідки” нелегально переправляли в Росію “Колокол” та інші видання. Ох, які ж “правильні” були жандарми з III Відділення, бо “лише грамотні дії правоохоронних органів унеможливили подальше розгортання повстання” (1863 р. — *Ю. М.*) (с. 229). Сказавши “А”, треба казати “Б”. Чому не записати до “грамотних дій” влади розгром Кирило-Мефодіївського товариства, арешт і заслання Шевченка, Куліша, Костомарова, Валуєвський циркуляр, Емський указ тощо? Щоправда, автори такі дещо говорять. Вони позитивно оцінюють дії поліції та її агентів проти народовольців і видавців “провокаційної літератури”, зокрема жєневських публікацій М. Драгоманова, М. Павлика, С. Подолинського (с. 234—235). Австро-Угорщина “активно сприяла зміцненню “української ідеї” у Російській імперії. З цієї метою “у Лембергу (саме так, як правило, автори іменують Львів, а Галичину — Галицією, вживають і термін “Малоросія” для означення України — *Ю. М.*) 1873 ро-

ку виникло Наукове товариство ім. Т. Шевченка”. (с. 231). Потім Австрія взяла під контроль “Просвіту”, яка мала у своїй діяльності “яскравий антиросійський акцент” (с. 236, 245). Особливу “увагу” автори приділяють митрополиту Андрію Шептицькому, який, звісно ж, “освоював військову розвідку” (с. 232), мав контакти зі “щедро профінансованим” австрійською розвідкою М. С. Грушевським; “не лише поширював уніатство, але й створював агентурну розвідувальну мережу” (с. 240). Навіть коли 1924 року Грушевський був під впливом “українізації” в Україні, автори вбачають одне: “розгорнув підпільну і розвідувальну діяльність, спрямовану проти СРСР”. Це тоді, коли його “пасло” понад 20 агентів і сексотів НКВС! І жодних доказів шпигунства Грушевського! Лише смерть “врятувала його від суду” (с. 259). Полонені Українські Січові Стрільці “роздмухували націоналізм” серед українських во-яків російської армії (с. 249). З симпатією автори ставляться до розгрому “Просвіти”, заслання вглиб Росії Грушевського та Шептицького російською владою після тимчасової окупації Галичини 1915 р. (с. 250).

Лютнева революція у Росії та утворення УНР постає не як логічний наслідок піднесення національно-визвольного руху українського народу, тяжкого економічного становища, бездарності павнівної верхівки Російської імперії і т. ін., а як наслідок діяльності німецької та австрійської розвідок, також і масонів. У душі московської пропаганди принижують Конавальця і Петлюру (с. 281), пізніше й Бандеру, твердять, що “петлюрівці” винищили понад 200 тис. євреїв. Багато написано про ставлення Петлюри до євреїв, про те, що в уряді УНР були євреї, що вперше євреям надали широку автономію тощо. Ні, — товчуть знову! Якщо вже на те пішло, то “пальма першості” у єврейських погромах належить денікінцям. Не випадково в одній денікінській газеті красувалося гасло: “Бери хворостину, гони жида в Палестину”.

Тільки як агентуру іноземних держав розглядають автори ОУН і УПА. За московським фальсифікатором Смісловим вони “цікаво” переповідають історію про дії батальйону “Нахтігаль” у Львові: 30 червня 1941 р. після богослужіння українські бійці “Нахтігаль” нібито “взяли в руки довгі кинджали, підкотили рукава мундирів, голосно відрігуючи, з піною на губах та вилупленими очима мчалися вони вулицями Львова. Кожного, хто потрапляв у їх руки, вбивали” (с. 358). Тут же й фото нібито цих людей із кинджалами в зубах. Автори відзначають, що вояки УПА — відомі “своєю надзвичайною винахідливістю у повільному та жорстокому вбивстві своїх жертв” (с. 367). Звинувачують українських націоналістів у розстрілах мирного населення у Києві в Бабиному Яру (с. 362). Але тоді людей розстрілювали гітлерівці. Якщо українці там і були, то лише поліцаї, які не мають стосунку до ОУНівців, тим більше до УПА (такої 1941 року не існувало). Бандеру й Стецька та ін. ув’язнюють у Заксенхаузені, де німці “створюють для них достатньо комфортні

умови” (с. 362). Дуже “комфортні”, якщо врахувати, що два рідних брати Бандери загинули в концтаборах. Самі ж автори цитують німецькі документи від 10.IV. і 18.IX.1942 р., де організація Бандери називається “антинімецькою”, трактується “як найбільш радикальний незалежницький рух” (с. 365).

Велику увагу автори приділяють дивізії “Галичина”, про складну історію якої багато вже писалося. Але в цій дивізії служило приблизно 15 тис. осіб. А в РОА, РОНА та ін. російських військових об’єднаннях служило понад 1 млн вояків. От тут би й поговорити про російських політників фашистів! Але автори ані пари з уст. Або взяти “Армію Крайову” — польський відповідник УПА. Хоч і говориться дещо про її боротьбу з Червоною Армією, але на передньому плані фото акцій: “Вони також наближали Велику Перемогу”. А боротьба з німцями УПА хіба не наближала її? Інший приклад — Вінниця. Тут НКВС розстріляв тисячі невинних жертв. Та у книжці це подано як розстріл енкаведистами “націоналістів (звісно ж, українських — *Ю. М.*) і злочинців” (с. 387), а потім німці провели “найбільш вдалу комплексну акцію”, піднявши пропагандистський галас щодо цього. Що й казати, у гітлерівців був свій злочинний інтерес. Але ж розстрілювали людей у цьому випадку не німці, а “доблесний” НКВС!

Далі діяння післявоєнної доби. Тут і війна в Афганістані, в яку СРСР нібито втягло прокляте ЦРУ (через своїх агентів впливу). Уявляється, скажімо, Брежнєв чи Андропов, яких ЦРУшники змушують ввести війська в Афганістан! На Захід звалюють провину за “Біле братство” (хоча насправді це братство виникло в стінах КДБ!), Горбачова подано як виконавця планів ЦРУ з розвалу СРСР і т. ін. Уже мовчимо про “Фонд Сороса”, який начебто “сформував цілу генерацію безпринципних “грантоїдів”. У негативному контексті подано заснування Товариства української мови, “Руху”, дисидентських, польської “Солідарності”. Жодного співчуття дисидентам, які гнили в концтаборах (між іншим, за активної участі КДБ), зате такі слова знаходяться, коли йдеться про енкаведистів. Так, “легендою радянської розвідки” іменують сумнозвісного Судоплатова — вбивцю Конавальця, організатора вбивств Бандери й Ребета.

Мабуть, досить. Маємо справу з дешевою компіляцією, у якій читачеві пропонують жуйку з чорносотенних і ктбешних писань, де події розкладаються з позицій великодержавного російського шовінізму, до того ж під специфічним шпигуноманським кутом зору. У книжці говориться й таке: “В Україні гідні професіонали — вихідці з ПУ КДБ УРСР — виховали молоде покоління, яке не поступається своїм вчителям у якості роботи...” (с. 450). У вступі проголошується, що становлення Служби зовнішньої розвідки України було б неможливе “без попереднього досвіду (ВНК—ОДПУ—НКДБ—НКВС—МДБ)” (с. 9). Насмілюся твердити, що з таким “досвідом”, густо замішаним на крові борців за волю України, СБУ не оборонити Українську державу.

Вадим МИЦИК,
доктор філософії в галузі культурології,
лауреат премії ім. Івана Нечуя-Левицького

Осягаючи творчість народу

Навчався живопису у Київському художньому інституті, а дипломну роботу, на подив багатьох, захистив із станкової графіки — портрет відомої народної малярки Ганни Собачко. Перейшов на графічну мініатюру — екслібрис. У ньому знайшов відповідну своєму творчому мисленню форму. Досяг місткості вислову, постійного оновлення образу та пружної символічно-змістовної мови. І сказав тут своє нове слово: графік уперше створив знаки для відомих діячів культури й історії минулого, таким чином підсиливши значення екслібрису як самодостатнього жанру графічного мистецтва. З його думки і різця вийшли книжкові знаки гетьману Петру Сагайдачному, поету Івану Котляревському, філософу XIV ст. Юрію Котермаку з Дрогобича, вченому Осипу Бодянському та ін. У народному стилі розробив огорожі й гратки для міст України. Створив образи космічних коней, птахів, кованих у металі, у книжковій графіці. Проілюстрував книжку “Воїнська могила” (2007 р.).

Дружба славнозвісного кобзаря Євгена Адамцевича й художника Олександра Фисуну кріпилася любов’ю до України. На бандурі митець намалював оборонця української землі — козака на коні. Він у закличній позі: хто за волю України — за мною! Таким закличним у 1970-х роках був спів кобзаря, котрий зберіг і передав народу “Запорозький марш”.

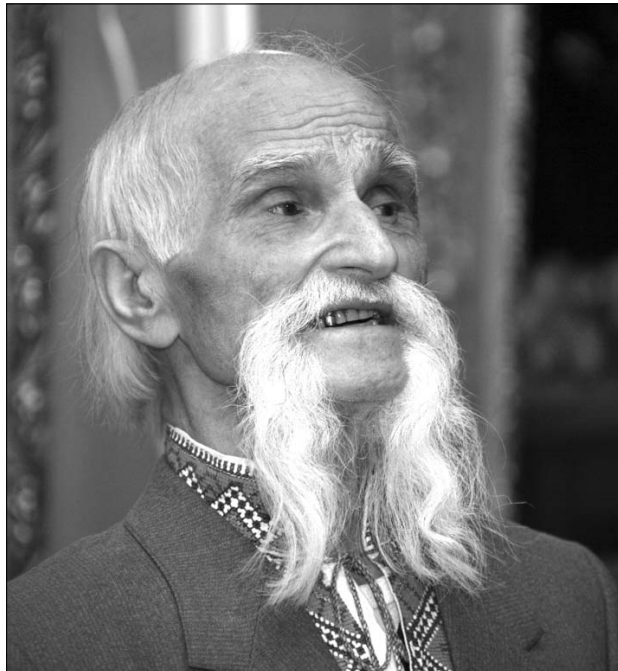
В українському колядуванні Олександр Фисун відкрив глибинний світогляд народу з його міфологією і священним співом. Від 1970-х років взявся розробляти вбрання та обладунки колядницьких ватаг: зоря-сонце, храмоподібні палиці, сонця на шапках, дзвоник, оповіщальний ріг, міх Долі. Це вже були не просто колядники, а оті небесні “триєждані гості”, носії світла й Божественного духу українців. Тому його ватагу люди назвали “Зореносці”.

Як дослідник, він заглибився в найдавніше мистецтво України. Працював в експедиції доктора археології Валентина Даниленка, досліджуючи найдавнішу пам’ятку культури й історії — Кам’яну Могили. В малюнках на камені давні митці “виклали ідеологічні поняття про світ навколишній, про зв’язок усього живого, зокрема й людини, з космічним світом”. Серед них виведено образи характерників, Великої Богині, сліди Господаря Світу. Отже, міфологія і віра розвивалася, а це вже духовний зв’язок із Вишнім Світом, його осмислення. Не тільки тварини — мамути, бики, коні, а й образи сонця, зір, навіть сузір’їв зображені на кам’яних плитах. Подібними символами люди й досі оздоблюють півфронтони дахів, пліастри стін.

У мистецтвознавчому нарисі про Кам’яну Могили “Світло храму”, написаному 1973 року, а опублікованому 1997-го, О. Фисун підніс давнє мистецтво України на висоту краси й вічності: “Художники давньої історичної доби — ще на Кам’яній Могили — у своїй творчості поринали дитинно чисто у безмежний світ і по-своєму означували багатоманіття його. Опоектизація первозданності світу — це глибока традиція великого духовного спрямування, яка закладалася ще з незапам’ятних часів, а згодом стала характеристичною етнорисом південностепового народу і продовжує й сьогодні жити творчість безлічі майстрів народного мистецтва України”.

Сяйво душ небесних

У культурі українського народу, як у вічному храмі, завжди сяє світло небес. Найістотніше воно втілювалося у духовному житті хліборобів-оріїв Трипільської культури. Із 1973 року майже кожен польовий сезон Олександр Фисун приїздив на розкопки Майданецького пра міста, які провадив першодослідник протоміст Микола Шмаглій. Копав, бував на обстеженнях, замальовував, проникався духом предків. Виявив, що розписи посуду за глибиною проникнення в сутність, за художньою мовою зближували трипільців з мистецтвом палеоліту (Кам’яна Могила, Мізин) та сягають у українське народне мистецтво. У статтях писав про їхню ідентичність, яка

проявляється в спільних образах: хрест, сварга, кола, прямий і навскісний хрести, ромби, зорі, птахи, бички, статуетки людей, божеств. Ще один принцип, який не зауважили археологи: “У трипільському орнаменті структурно на посуді (за образним уявленням давніх гончарів конфігурація посуду уподібнювалася Всесвіту) на чотирі боки вимальовується Сонячний Біг у галактичних обшарах, а на рушниках, килимах буквально всіх українських земель — ця світлоносна енергія рухається по периметру квадрата, прямокутника”.

Після польових досліджень ще доскількишше шукав аналогій у кераміці трипільців та народному мистецтві українців. У колі його зацікавлень були творці національної сутності, таланти від Бога й української землі Марія Приймаченко, Ганна Собачко (розписи), Олександр Ганжа, Олександра Селюченко (гончарні скульптури), Ялина Ратушняк (писанки), Григорій Торба та Дем’ян Косяченко (гончарі), різьблені тарелі й скриньки Шкрібляків. Пізнавав таємниці майстерності, художнє мислення та образне втілення. Вироби багатьох народних майстрів упевнили дослідника, що, незважаючи на жанр — писанки, ткацтво, малювання, різьблення, гончарство, кування, незважаючи, чи це твори теперішніх майстрів чи історичних культур, а образотворча мова в них спільна, тільки художньо-тематичне вирішення та майстерність різна.

Взяв участь у виданні альбому “Писанки Черкащини” (1992, 2007), а вони походять із тих територій, де зосереджені пра міста й селища трипільців-хліборобів. Написав ґрунтовну статтю “Мистецькі скарби писанок” (2006). У ній розкрив, що мотиви та образи українських писанок і розписів трипільців однакові за суттю. Вони улаштовують велич Світобуття: світло Сонця, живильність Небесних Вод, квітнування Живой Природи. Понад сорок років Олександр Фисун творчо співпрацює із писанкаркою й вишивальницею Ялиною Ратушнік (Заліське—Кобринове на Черкащині).

Український художник, етнолог, мистецтвознавець і мислитель Олександр Васильович Фисун 5 березня 2012 року відсвяткував своє 80-ліття. На вершину літ ступив муж. Громадськість знає його як непохитного патріота, котрий розширює обрії світогляду українського народу, своєю творчістю збагачує його духовні набутки. Цього сивовусого чоловіка впізнають не тільки в Києві, а й по всій Україні. Козацького виду і гарту людина. Родом із Запорозького краю, з села Темирівки (нар. 5.03.1932 р.) на Гуляйпільщині. Звідтіль, де козацька вольниця відгукнулася силою предків у XX столітті. Член Національних спілок художників і майстрів народного мистецтва України.

Безмежність писанкових сюжетів, багатство узорів вона завжди малювала в змістовному космічному колорусі. Про роботи заслуженого майстра народної творчості як видатного явища в українському народному мистецтві дослідник писав: “За символами, лініями, композиційними ритмами її творчість найістотніше зближується із орнаментикою Трипільської культури. Глибиною образів, розкутістю пластичних засобів, збагачуючи первісні мотиви новими сюжетами, Ялина Федорівна розгубила річище українського декоративного стилю, примножила надбання художньої мови нашого писанкарства”.

Олександр Фисун завжди творить, досліджує те, в чому дух народу проявляється найістинніше, а світогляд розкривається найповніше.

Коли йшлося про Марію Приймаченко, завжди ставив перед собою питання: де, коли і чому вона стала неперевершеною малювальницею? Пізнавав її творчість і безпосередньо в Болотні, й у фондах музеїв, і на виставках. На одній із них зафіксувалися дати під хижими звірами з гострими пазурами — 1930-ті роки! Вони різні за кольорами, а за суттю — злочинці: гризуть, топчуть, нищать... Такою кровопивною була компартійна влада, яка знищувала українців голодоморами, репресіями, цькуваннями... Висновок визрів спонтанно: “На Вселенське зло, котре винищувало душу народну, із товщі віків пробилося Безсмертя Духу народного на помноження етнодуховних потуг”. Її творчі роботи на Всесвітній виставці 1937 року удостоєні золотої медалі!

Багато “знавців” називали її твори “фантазуванням”. Таке приниження гуляло по пресі, у книжках про народну художницю України. О. Фисун зчистив ту іржу з неперевершеного митця. Її творчість — “генетична пам’ять народу, що промовляє із глибини тисячоліть, втілюючись у дивообрази”. Із найкращого і найсуттєвішого, що написано про Марію Оксентіївну, є стаття О. Фисуну “Український день Марії Приймаченко” (Образотворче мистецтво, 1997, ч. 3—4). У ній він пише про самобутність народної малярки, котра виросла із духовного ґрунту України: у неї не було вчителів, вона не зазнала чужих впливів, наслідувань. Її творчість — постійне са-

мозростання у “царині національної культури”. Для прикладу можна назвати її змістовні твори “Українка”, “На Вкраїні хліб і сіль”. Мистецтвознавець ставить її творчість у чільні лави геніїв народних: “В українській культурі ніхто з письменників не описав духовну сутність народу — у звичаях, обрядах і святах — так, як це зробив Тарас Шевченко, а в малярстві красу душі народної, всі прикметності її найповніше виразила Марія Приймаченко”.

Трисуття творчості народу

Перед дослідником зримо постав історичний зв’язок культур і жанрів: без мистецтва палеоліту не розвинулася б духовність Трипільської культури, а без неї не сформувалися б звичай і свята, мистецька й словесна творчість українського народу. Осмислюючи мистецтво від давньокам’яного віку, по всіх археологічних культурах в Україні, всіх жанрах народного мистецтва й до сьогоденних майстрів, дослідник окреслив основну образотворчу й життєдайну рису — триєдиність або Трисуття. Дав духовно-історичне обґрунтування розвитку української культури, духовності на основі космологічних засад життєдії Всесвіту. Триєдиність як світотворча мірність відома ще в мистецтві Кам’яної Могили: три жінки, як цілісність, вертикально вивисуються одна над одною, утворюючи зростання життя: предки—матері—дочки. Декоративні композиції горщиків, горняток у трипільців-хліборобів були триярусними, трискладовими, тримірними. У Вишньому Небі перебував Господар світу і життєдайні Води, в середньому сяють пресвітлі Сили — сонце, місяць, зорі або дощ чи виростає зерно. Нижня частина композиції посуду не означена розвитком — тільки кола, бо там “той світ”.

Виклад теорії Триєдиності як духовної організації суспільно-ідеологічного життя в праукраїнців здійснено віддаден. Це відома “Велесова книга”, написана волхвами, яку й досліджує О. Фисун. У правіки Триєдиності поклонялися в образі Бога Триглава як Абсолюта. А він триіпостасний — Сварог, Перун і Світовид разом. Сварог же є Богом всеоб’ємним — Права, Ява і Нава. Божественне походження від нього ведуть орії і чинять у праці й духовності триєдино. Ієрархічна складова йде від Неба до Землі. Даний Космічний Устрій перекладався на весь спосіб життя людності. Світоглядну працю предків у XVIII столітті продовжив український мудрець Григорій Сковорода, виклавши на скрижалі життя українського народу: “Сія Тройця єсть Одиниця: Трисонячне єдинство, недремлющее Око”.

В українській вишивці, писанках, розписах кераміки композиції, як і в трипільців-оріїв, творяться триєдино образи їхні, такі ж, як і в їхніх далеких попередників: сонця, сварги, кола, хрести, ромби, дерева життя. І так же на чотирі сторони світу виображується розвиток. Цими священними знаками відтворюються процеси Світотворення і Народотворення, котрі були й будуть “найбільшою таємницею таємниць, які прагне збагнути людська душа, вища Цілість Косморуку, Всеєдиність його” (О. Фисун). Сюжетним образом всезростаючого життя в Триєдиності в трипільців є Пурша — триярусний велет, який розпоршує життя, а у вишиваних і тканих рушниках,

писанках, кераміці — це триєдина богиня Березина як прообраз Великої Матері.

Спільний образ родючості — символ ромба в обох культурах, від якого життя триєдино розпросторується на чотири сторони Світу. Це його рух. У писанках він розкривається змістовно. Що й обґрунтовує О. Фисун: “Мотиви ромбів з трикутниками зв’язують архітектоніку орнаментальної композиції у смислову взаємопідпорядкованість як модель Космічної Дії. Поєднання Космічних сил Світла й Води — сонячно-водний Дракон-Безконечник, що є головним сюжетом трипільських розписів, у писанковій мові майстринь Волині, Гуцульщини, Буковини, Херсонщини, Київщини, Полтавщини постає універсальним образом одвічного Світотворення. В гуцульських писанках проявляється чітка триярусна структура Космосу, в якій верхній пояс — Високе (Верхнє) Небо, виображене Безконечником з Птахом-Деміургом між зорями, що уявляється майстринями Творцем Безмежжя”.

Досліджуючи жанри народного мистецтва, О. Фисун наголошує, що їхній розвиток відбувається завдяки важливому чиннику, який обминають дослідники, це — генетична пам’ять. Вона підтримує спадковість розвитку, зберігає “позачасові осягання Світобуття наших пращурів”. Висновки мислителя розкривають віковичну мудрість творення предків і нащадків: “Невпинність Небесного Руху і взаємодія двох Світотворчих Сил — Вогню і Води — таять у собі магію орнаментальних трипільських розписів. У сюжетах українського орнаменту: писанок, вишивки, ткацтва, різьблення тисячоліттями відтворювано генетичною пам’яттю одвічні переживання Безконечності Буття, Світотворчої потужності — від зародження та становлення Всесвіту. Безначальність життя і єдність Сушого закладені у світогляді трипільців-орійців-укранів-українців”. Історичний пам’яті властиво переживати минуле і на основі досвіду творити у символах, образах картини життя. У цьому живучість народного мистецтва.

Більшість радянських археологів відкидали самодостатність пращурних культур в Україні, відстоювали їхню міграційність, перекреслюючи цим логіку життя в історичних періодах. О. Фисун спростував їхні псевдонауковості. Так, трипільці не могли прийти із Балкан, оскільки в палеолітичних пам’ятках Придесення вже була розвинена “символіка й образотворча мова, яка потім чітко продовжилася в неоліті України (Буго-Дністровська, Дніпро-Донецька культури, культура лінійно-стрічкової кераміки), ставши праматірною мовою трипільців, творців доби бронзи, скотлоської, зарубинецької культур та інших, що прийшли їм на зміну. Спадковість образно-творчих засад є передумовою розвитку прийдешніх культур, народів”.

Низка статей дослідження присвячена тріаді астральних сил у колядках, космогонії обрядових дійств у звичаєвості, світотворчій орнаментіці українських рушників, тричленним структурам у ткацтві, писанкарстві, малярстві, трисилі завершувальної дії у фольклорній, писемній та інших традиціях українців. Ґрунтовною є розробка про знаково-числову систему символів українського орнаменту. Віковічні могили (в основі вони триєдині — земля, поховання, пам’ятник) по степах українських, то не тільки архітектура споруд, а й історія, пісня, дума, сакральність і височінь Духу предків.

Праця Олександра Фисуна — нове слово в сучасній українській філософії. Мудрість осягань, глибина думки, високий стиль викладу. Нарешті не тільки зором, а й душею поглянуто, осмислено питому культуру українського народу як одну з божественних за суттю. На завершення ще один висновок Олександра Фисуна: “Принцип трієдності космогонічного мислення українців визначає особливості життєтворчих засад, пронизуючи всі сфери духовного буття народу від його першопояви і повсякчас. Святість ритуалів у звичаєвих діях, сумлінна праця й любов до землі, природи і всього навколишнього для українців є шлях Божої Правди, якому вони присвячують своє перебування на Світі”.

Творчий діамант зі Старої Басані

Євген БУКЕТ

Нещодавно в Будинку Спілки письменників України відбулася презентація одразу двох нових книжок журналістки й письменниці Тетяни Череп. Перша — збірка поезій “Берег любові”, друга — художньо-документальна повість “Із саду — дві стежини”.

“Берег любові” — друга поетична збірка авторки. Перша — “Ідуть дощі” побачила світ у Прилуках ще 1996-го. Тетяна Череп родом із Чернігівщини, народилася в сім’ї сільських учителів на хуторі Тимки в селі Стара Басань Бобровицького району. Писати любила змалку, тому рідний район дізнався про талант Тетяни ще під час навчання в школі. Тоді вона відвідувала літературну студію при Бобровицькій районній газеті “Жовтнева зоря” (тепер — “Наше життя”). Заняття в цій студії вів лауреат Премії ім. Павла Тичини Дмитро Голо-

во. Ось яку характеристику він дав поетичному слову письменниці: “Для ліричного самовираження Тетяна Череп майстерно використовує різні складові поетичного слова: промовисту деталь природи, порівняння, образ, неологізми. Та основне — це життєві реалії. Інколи у своїй простоті вони більше скажуть читачеві, ніж якась лірична сентенція”.

Із найтеплішими почуттями до земляки, її творчості відомий український письменник Дмитро Андрійович Головоко редагував книжки Тетяни Череп і написав передмову до її другої поетичної збірки. Він був ведучим літературного вечора на Банковій, 2. Того дня прозвучало багато теплих слів від земляків, рідних, друзів і шанувальників творчості авторки.

Мене приємно вразила художньо-документальна повість “Із саду — дві стежини”. В основі сюжету — долі рідних сестер Галини та Надії, які народилися і вирости

на хуторі Тимки. Старша, Галина, поїхавши на навчання до Києва, закохалася і, потонувши у вирі почуттів, забула про обачність. Її коханий зник, чи, можливо, загинув, залишивши на згадку про себе син... Не витримавши осуду батька, Галина покинула дитину й хотіла покінчити життя самогубством. Але їй судилося інша доля з новими випробуваннями.

Романтичні мрії Надії холоднокрівно знищила війна. Щоб врятувати доньку-комсомолку від примусових робіт у Німеччині, батько видав її заміж за випадкового хлопця. І життя пішло шкереберть...

Події обох частин повісті розгортаються в першій половині ХХ століття. Проте всі відомі віхи нашої історії того часу вплетені у сюжет дотично. Вони здебільшого лише допомагають зрозуміти неминучість описаного розвитку подій. Почуття Галини близькі до почуттів Шевченкової Катерини і демонструють читачеві традиційний для українців упорядок багатьох віків світогляд. А доля Надії — приклад понівечення будь-яких родинних цінностей жорнами історії.

Цікаві персонажі батьки сестер — Іван Лагуницький, який за будь-яких обставин приймає жорсткі, проте в перспективі правильні рішення, і його дружина, яка мовчки підкоряється чоловікові. Для батька головне — майбутнє дітей, у тяжкі моменти — просто виживання. І часу для вагань немає. Такі люди, як Іван Лагуницький, без перебільшення, — справжні герої свого часу. Саме на їхню долю випало найбільше перемін і лихоліть, але вони намагалися прожити свій вік чесно.

Дуже глибокими, як на мене, є старобасанські “Життєві етюди”, якими Тетяна Череп завершує свою повість. У них яскраво проявляється життєва філософія авторки, її поетична душа.

Талант Тетяни Череп — унікальне поєднання лірики, народної мудрості, любові до рідної землі.

Дмитро Головоко і Тетяна Череп під час презентації

Життя і традиції у часі і просторі

Світлана МАХОВСЬКА,
кандидат філологічних наук,
м. Хмельницький

Коли заходить мова про символи, то переважно йдеться про державні символи і знаки, що стосуються гімну, герба, різноманітних прапорів, геральдичних зображень тощо. Популярними стали й народні символи: калина, верба, коровай, вінок, дідух тощо.

Нещодавно побачила світ цікава книжка відомого науковця і письменника Миколи Дмитренка “Символи українського фольклору” (К., 2011). Автор систематизував інформацію про дослідження символу й народнопоетичної символіки зарубіжними та вітчизняними діячами науки і культури від давнини до сьогодення, розповів про внесок у символознавство Григорія Сковороди, Миколи Костомарова, Олександра Потебні, Миколи Сумцова та інших науковців. Фольклорним символом є те значення, що його набуває образ при застосуванні (в контексті застосування в ритуалі, обряді, необрядовій ліриці, епічних творах).

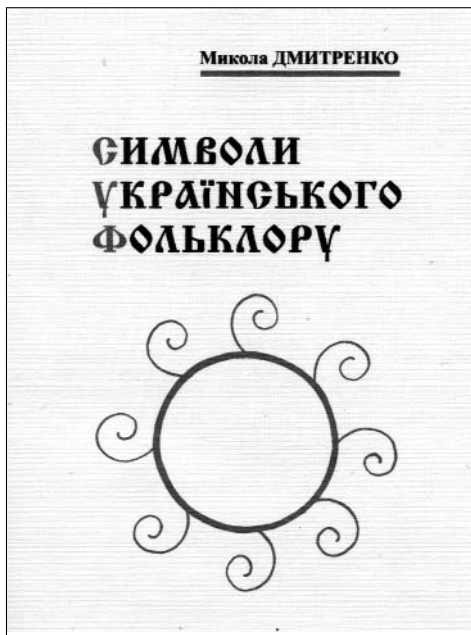
Більшу частину видання присвячено розкриттю символічних значень багатьох образів усної народної творчості. Так, у другому розділі йдеться про символи світотворення: воду, вогонь, землю, а також про місяць, зорі, сонце. Через ставлення людей до стихій охарактеризовано чимало яскравих прикладів організації життя спільноти, формування традиційної культури, менталітету. Образи фольклору несли багато з того, що можна збагнути, лише знаючи символічні ключі. Микола Дмитренко вивчає цю сферу не один рік,

що засвідчують його попередні публікації в книгах “Українські символи” (1994), “Словник символів” (1997), “Словник символів культури України” (2002, 2005), статті в періодиці. Відтак маємо глибоке розуміння народнопоетичної символіки, її ролі та значень у ритуалах, обрядах, творах епічних (казки, легенди, думи та ін.), ліричних (пісні), жанрах малої прози — прикметах, загадках, тлумаченнях снів тощо.

У третьому розділі розкрито символічні значення образів рослин в українському фольклорі (дерев, кущів, квітів і трав, культурних рослин). І хоч автор індексує не всі рослини, образи яких є у фольклорі, проте охоплює основні, що про них, на жаль, не так багато відомо читачам. Це стосується не тільки берези, вишні, груші, яблуні, липи, дуба, осики, тополі, а й верби, калини, барвінку, жита.

Чимало нового пізнаємо в символічних образах тварин — вола, коня, кози, kota, птахів. Микола Дмитренко вільно володіє знанням першоджерельного фольклорного матеріалу, розкриває естетичну сферу образів тварин, конкретні символічні значення залежно від станів, дій, учинків, функцій, соціального середовища тощо.

П’ятий розділ присвячено висвітленню народнопоетичної символіки конкретних жанрів обрядової лірики: календарно-обрядової — колядок та щедрівок і родинно-обрядової — весільних пісень. Автор переконливо доводить залежність зміни значень деяких усталених символічних від категорії жанру, прогностичних моментів. Так, у весільній пісні “Ой куди ж ти, Наталко, та ходила” подружки запитують,

констатуючи, що “свою голівоньку убилала”, а отримують відповідь:

*Ой ходила, подружечки, у вишневий сад,
Там на мою головочку білий цвіт упав.
А вже ж його не звихнути, не струсити,
Треба ж його аж довіку доносити.*

Значення білого цвіту як символу покриття та вірності набуває символічної перспективи через вислів “треба ж його аж довіку доносити”, що розкриває значення намітки: вірність у шлюбі до останньої хвилини життя.

Отже, книга Миколи Дмитренка “Символи українського фольклору” — ґрунтовна наукова праця про життя традиції в часі і просторі, про значення космосу, природи, здобутків цивілізації для кожної людини, про важливість знання рідного, того, що характеризує нас як українців і чим ми цікаві представникам інших націй.

Валерій ГУЖВА: «Державникам треба підказувати, що письменники — це усвідомлення і зміцнення нації»

У гостях у нас один із найавторитетніших українських письменників Валерій Гужва — справжній майстер слова. Його колоритна мова і глибинний зміст творів викликають захоплення і спонукають до серйозних роздумів. Шлях у літературі Валерій Федорович починав як поет і публіцист. Працював на Київській телестудії, був відповідальним секретарем журналу “Малютко”, завідувачем редакції поезії, заступником головного редактора видавництва “Молодь”, завідувачем редакції критики, провідним редактором видавництва “Український письменник”. Нині він — автор багатьох книжок, зокрема за останні п'ять років побачили світ дві збірки поезій і чотири книжки романів В. Гужви.

— Пане Валерію, поговоримо про роль письменника в суспільстві. Колись його вважали інженером людських душ. Хтось каже, що письменник — це сейсмограф. Нині можна почути, що книжкотворення — просто бізнес. А як, на Вашу думку, можна визначити працю і роль письменника, тим паче українського?

— Формула “письменник — інженер людських душ”, — виплід тоталітарної системи. Я не пам'ятаю, чи Максим Горький її перший ужив, але підхопив точно Сталін. Так само і створення Спілки письменників 1934 року було замовленням диктатора. Твердження, що письменник може накреслити, обрахувати, сконструювати і запустити, як двигун, чийось душу, хибне й абсолютно не схоже на природу людської творчості.

У людини, яка має відповідну душевну потугу, інколи, а найчастіше надовго, виникає бажання сповідатися перед людьми і перед собою. І в такому разі за наявності хоч крихти таланту починає свою дорогу. Втім, добре, коли людина розуміє, що на цьому шляху вона має шануватися, бо людство дало стільки прикладів безсмертних творів, що конкурувати з ними зухвало. Хоча... Ставити перед собою високі завдання — не завадить.

Українська література пройшла досить великий страдницький шлях, особливо в радянський період. Всі ми знаємо, як безмежно великі таланти ставали на шлях конформізму. І все одно навіть за тих умов були справді непохитні генії — Максим Рильський, Микола Бажан. Енциклопедизм поєднувався з винятковим унікальним володінням словом, знанням його і свого народу. Щодо теперішнього покоління, я не називаю прізвищ тих, хто вважає, що продаж книжок, реклама і самореклама — це передусім. Нічого подібного. В усі часи це вбивало творчість і якість творіння.

Наша література має чимало спостережень над сутністю творчої художньої праці, зокрема над тим, чому слово стає мистецтвом. Цих роздумів від античності до наших днів повно і мені не випадає робити якісь визначення. З огляду на особистий досвід значаю, що виникає особливий настрій, якого ти спершу не помічаєш, але він владно охоплює тебе і починаєш думати про щось для тебе важливе. Якщо йдеться про прозу, то я не можу сказати, що у мене наперед виникає сюжет, який потім обростає подробицями. Як правило, все починається з якогось відчуття, з яскравої картини, з людей, яких уявляєш, і далі все починає розвиватися. Так, до речі, не тільки в мене виходить.

Вірші — взагалі окрема “парафія”. Приходять несподівано. І даремно себе примушувати. І всі оці заклики, зокрема російських класиків: “Трудись, мечта, мой верный вол” (Валерій Брюсов) надумані, бо якщо саме так змусити працювати мрію, то, як правило, в цьому буде мало справжнього. Тоді просто побачиш вправну руку автора-віршотворця і не більше. Як тут не згадати слова яскравого поета Маяковського, що в’їлися з російської школи: “Поэзия — пресволочнейшая штукавина, существует и ни в зуб ногой”. Справді, це та субстанція, сутність якої важко розгадати, і якщо ти прочитав трактат Буало (чи інші книжки такої тематики), від того не станеш поетом, бо поетичне зернятко має прорости в тобі. І дай Бог, щоб воно дало врожай.

— За радянських часів більшовики, які керували державою, чітко розуміли роль письменника. А чому ж наші можновладці-“профессори” нехтують митцями, хоча могли б, заради іміджу, повернутися до них обличчям? Чому байдужість стала мало не державною ідеологією?

— Ще Тарас Григорович писав: “Якби ви вчилися так, як треба...” Тоді була б своя ідеологія і нормальне ставлення до письменства. За радянщини з літератури зробили прислужницю. Історія неодноразово підказувала, що після революції іде контрреволюція, потім — диктатура. А в новітній час сталося так, що двадцять років незалежності держава тупцювала на місці. Та за цей період виросло багато талановитих письменників, але їхня творчість не цікавить “вищі ешелони”. Інколи деякі твори пробуджують державний гнів. І даремно, бо треба читати уважно. Наприклад, Марія Матіос чи Василь Шкляр — то справжня література, глибока, а чіпляються за якесь слівце, вирване з контексту, і починають майже політичні процеси. Сумно констатувати такі прояви нападів або байдужості.

Хоч як дивно, Сталін читав літературу, дивився фільми. Інша річ, що він по-своєму ставився до художніх творів. І до радянських людей — мільйони закатованих і в концтаборах. Нині в державних колах теж є люди, які читають, навіть самі пишуть, візьміть ту ж пані Ганну Герман. Та це нетипово. Ставлення до літератури як до чогось не вартого уваги просто принижує Україну. Тим паче, що у нас є світочі. Мав рацію Борис Олійник, коли (після того як йому повідомили про висунення на Нобелівську премію) сказав: “Та Господи, є ж Ліна Костенко, Іван Драч”. І справді ж, знаємо, що свого часу і Гончара висували на

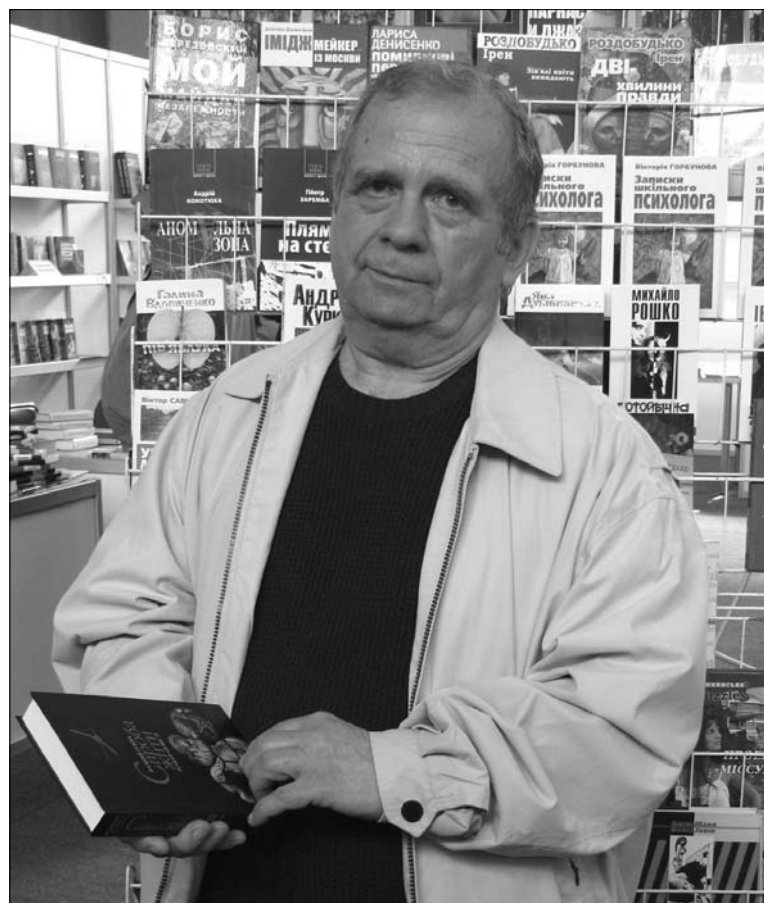
Нобелівську премію, і Миколу Бажана. А ми самі в собі виховуємо другорядність нашої літератури, взоруємося на французьких, англійських, іспанських, російських письменників, інколи потужних і гідних поваги. Але ж наша література нічим не бідніша, її треба перекладати — і найперше російською мовою. Це, до речі, було заведено колись. Правда, перекладали тих, кого пропонували відповідні керівники. Але все одно обмін був, хоча мало перекладали найпоширенішими мовами світу: англійською, французькою, іспанською.

Тішить, що роман “Чорний ворон” В. Шкляра перекладають англійською, і з французьким видавництвом “Галімар” у нього, здається, є угода. Цим шляхом треба йти, не можна у своїй шкаралупі сидіти постійно. Наші письменники гідні представляти українську літературу нарівні з різними літературами світу. Стаять нобеліантами турок, ізраїльтянин, перуанець. А Україна? Сидимо. Державникам треба підказувати, що письменники — це усвідомлення і зміцнення нації. І якщо керівництво держави далі ігноруватиме нашу духовність, то не викликати у людей ні поваги, ні підтримки.

— Чи можна сказати, що технічно, ментально й почуттєво є два різні мовні стихії і проза — два різні мовні стихії і потрібно внутрішньо перелаштовуватися.

— Роздвоєння особистості у мене немає. Якщо поезія сійне — і за годину — ти маєш три строфи і дивуєшся, звідкіля вони взялися, то проза — зовсім інша літературна робота, вона вимагає посидючості, якщо хочете, спланованості процесу. Зазвичай спершу виникає епізод, а потім уже розгортається сюжет, який десь у мені бродив. Я намагався накреслити древо сюжету: де? хто? як? Але нічого з того не вийшло. Уже потім, коли закінчиш твір і минає час, дивись, щоб усе купу трималося, щоб не забути якісь лінії, чогось посутнього. Позбуваюся всіх недоречностей, прибираю зайвий текст, скорочую діалоги, якщо затягуються на дві сторінки, залишаю суть, аби не товкти воду в ступі. На роман зазвичай іде до дев'яти місяців, а була, й два роки.

Проза і поезія у мене співіснують. Хоча ці стихії неймовірно різні. Я прибічник прози реалістичної, з м'яса, крові, жил, а не з пурхання, чим вирізняється легковажне молодіжне письмо: я спала з тим, потім з тим, плюс кілька матюків. От і нате вам Ірену Карпу. Вона вродлива, не без обдаровання, перехворіє на цей епатаж. Усміхаюсь з висоти віку, досвіду і взагалі з досвіду світової літератури. Якщо хтось скаже:

“Чого ви так, був ще Генрі Міллер, а чому Карпі чи комусь іще не можна у подібному ключі?” Тому що рівні письма не до порівняння.

Я маю відтворити характер, тло, середовище, маю відчуття, що відбувається між людьми.

— Що є нервом Вашої прози? Про поезію не запитую, її не поясню, треба читати.

— Я прагну розповісти про людей, чий долі склалися неординарно, про світоглядний, життєвий і навіть побутовий вибір. Мені важливо, щоб ці люди були живими, щоб читач приміряв життя персонажів до себе. Без моралізаторства й повчань. Я прагну, щоб люди були чесними, не зраджували одне одного, я не схильний до присудів, завжди намагаюся з'ясувати причини, чому людина пішла не тією стежкою. Хочеться, аби всі були гідні свого покликання, щоб доля склалася добре. Утім, у мене є кілька повістей, які закінчуються трагічно, але інакше бути не могло.

— Читаючи Вашу поезію, можна побачити, як Вам наболіло від того, що відбувається в суспільстві...

— Україна перебуває в затяжній стагнації. На жаль, свого часу ми не зробили правильного вибору, який зробили поляки й чехи. Наші високопосадовці не виконали обіцянок, які давали своєму народові. Хоч би які патріотичні фрази ми вживали, а період первісного накопичення капіталу в нас розтягнувся. Адже є досвід: США, які пройшли велику депресію. Ми мали б уже відійти від хаосу. І якби до влади прийшли відповідальні люди, ми цього б уникли. Панує знаменита фраза Кравчука: “Масмо те, що масмо”. З великим управлінським досвідом він прийшов у демократичне, по суті, нове державне утворення, а захопив із собою звички партократа. Хоч і розумний чоловік, але йому бракувало волі

стати іншим. Згодом прийшов господарник, який не хотів бути совістю нації. Потім мали ще одного, на якого покладали величезні надії, і він їх знищив своєю нерішучістю. Теперішнє керівництво намагається щось зробити, але справжньої розвинутої демократії я не бачу. Є рух назад. Це всі помічають, коментують у світі, і владожцям треба до цього прислухатися дуже серйозно, бо інакше буде біда.

— У нас можливий розвиток тоталітаризму, деспотії?

— Цим душом віє від східного сусіда. Наш народ уже не той, він не дозволить маніпулювати собою. І не будуть дієвими всі ці тривіальні вислови, що кожен народ гідний свого уряду. Влада зазнає краху, якщо піде деспотичним шляхом.

— Отже, закрутити Україну, як Путін закрутив Росію, а Лукашенко — Білорусь, неможливо?

— Неможливо. Як тільки з'явилися перші ознаки цього, моментально почався спротив. Я гадаю, що правляча партія добре розуміє, що суспільство може вибухнути. Партії приходять і йдуть, деякі у небуття. Соціалісти провалилися, нема їх у парламенті. Залишилися комуністи, яких ніколи нікому не навчиш. Вони спекують старими гаслами: хай живе добробут народу, ми за народ. А в броньованому мерседесі пливе керманіч-демагог.

У президентському оточенні є люди, які можуть аргументовано пояснити, до чого призведе “закручування гайок”. Цей шлях — безперспективний. Таким шляхом ми піти не можемо. Заявляти про Україну як європейську державу, прагнути в Європу, мати демократичний фасад, а всередині — в'язницю, це дурня. Кому потрібна така потвора?

Спілкувався
Володимир КОСКІН,
фото автора

“Неначе наш Дніпро широкий,
Слова його лились, текли
І в серце падали глибоко!”

На пораду

Фото Олеся Дмитренка

Київ

Так багато закликів до єдності, так мало руху у цьому напрямі... Ось уже й молодь, що прийшла в столиці вклонитися Тарасові Шев-

ченку в день його народження, закликає українських політиків, національно-демократичні сили єднатися задля України. Поки що вожді не чують. Навіть у День народження

Тараса майже всі партії поспішали провести власний мітинг, замість спільного, потужного, об'єднаного. Наче не чують Кобзарєвого “Обніміть ж, брати мої...”

Біла Церква

Заходи, присвячені Тарасові Шевченку, розпочалися 5 березня у літературній вітальні Білоцерківської міської бібліотеки. Тут відбувся 23-й конкурс читців-декламаторів “Кобзарєва зоря”. Його організували Білоцерківський міський осередок “Молода Просвіта”, колектив центральної міської бібліотеки, міськрайонна організація ВУТ “Просвіта”. Для організації конкурсу молоді просвітяни використали можливості Інтернету — створювали тематичні групи в соціальних мережах. Виборювати звання кращого декламатора зголосилося шістьдесят школярів і студентів, що стало приємним клопотом для членів журі, яке очолив голова Білоцерківського осередку “Молодої Просвіти” Костянтин Климчук.

Виявилося, що рівень усіх конкурсанти надзвичайно високий.

Читці-дівчата обрали легендарні поезії “Русалка”, “Лілея”, “Катерина”, “Лебедина”, що не лишили байдужими ні слухачів, ні журі, ні самих конкурсанти. “Тарасова ніч”, “Три літа”, “І мертвим, і живим...” у виконанні

юнаків стали окрасою конкурсної програми. Це був гнів, бунт і нестримна туга за героїчною минушиною.

Після тривалої наради журі конкурсу визначило переможців. Ними стали учні: Віталіна Пасіч-

ник (ЗОШ № 4), Марина Шевченко (економіко-правовий ліцей), Елеонора Шабатин (гімназія № 1), Андрій Кандиба (ДНЗ БПТУ ім. Павла Поповича). Серед студентів кращими визнано Настю Шашуріну і Іванну Слободянюк (гуманітарно-педагогічний коледж). Гранпрі конкурсу “Кобзарєва зоря” було присуджено учню колегіуму Миколі Кузнецову, який майстерно і зріло прочитав “Якби ви знали, паничі...”

Білоцерківська письменниця Галина Невінчана поділилася враженнями: “Коли я читаю Шевченка, мені стає страшно, наскільки влучно й актуально звучать його настанови сьогодні. Наче нічого не змінилося з тих часів, кожен написаний ним рядок пройшов крізь століття й ожив у нашому сьогоденні. Тому слова його безсмертні. Вони були своєчасними і актуальними для кожного українця тоді, і є такими зараз!”

Тетяна ВИГОВСЬКА

Волинь

Шевченківські дні відбулися 9 і 10 березня у Луцьку за участю представників обласної і міської влади, громадськості міста. 9 березня зібраний відкрив відомий поет, заступник волинської “Просвіти” Василь Гей. Слово про Кобзаря виголосила кандидат філологічних наук, доцент Волинського національного університету ім. Лесі Українки Ольга Яблонська. Поезії Великого Кобзаря українською та іноземними мовами декламували студенти ВНУ ім. Лесі Українки. Твори Шевченка виконав кобзар Володимир Горбатюк. Біля пам'ятника всі присутні співа-ли “Заповіт”. Після мітингу в приміщенні Волинського обласного академічного театру ім. Т. Шевченка відбувся урочистий концерт за участю професійних і самодіяльних артистів. Наступного дня біля пам'ятника Т. Шевченку відправлено панахиду за участю священників і Митрополита Луцького і Волинського Української Пра-

вославної Церкви Київського патріархату Михайла. Присутні поклали квіти до пам'ятника Кобзарю.

Микола КУЧЕРЕПА, голова Волинської крайової організації ВУТ “Просвіта”, професор ВНУ ім. Лесі Українки

Івано-Франківськ

Важко передати почуття і враження від побаченого на Шевченківських святкових урочистостях у Народному домі “Просвіта”.

Артисти купалися у зливі оплесків. Серед них учасники чоловічої хорової капели “Сурма” під керівництвом Б. Волосянка; дует “Калина” у складі Анни Якубовської та Маріяни Бідочко за акапельне виконання творів Шевченка; студенти Сергій Силич, Василь Обідняк, Настя Гаріджук, Надія Легун за виконання поезій Кобзаря.

Музичну Шевченкіану представили Надія Вівчарук та Ірина Куриляк, вихованки кандидата мистецтвознавства, лауреата Всеукраїнського конкурсу бандуристів, доцента Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника Віолетти Дутчак, маленька бандуристка з музичної школи № 1 Даринка Когутяк і Назарій Петрунів із Клубу обдарованих дітей обласної “Просвіти”, хористи з “Червоної калини” та “Берегині”.

Зі вступним словом до учасни-

ків свята звернувся голова обласної “Просвіти” С. Волковецький, який наголосив, що Шевченко справді та постать, яка стала втіленням духу українського народу.

Слово про Кобзаря виголосила професор Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника Ольга Слоновська, яка зазначила, що Шевченківське слово, творча спадщина та приклад його життя — це найвища Академія для нашого народу, у якій сконцентроване все: наша мова, історія, звичаї та традиції, етика та естетика, національна філософія, основи українознавства і державотворення, наша духовність, наше минуле, сучасне й майбутнє.

У залі були представлені виставки “Шевченко і Прикарпаття” П. Арсенича та “Вишивана Шевченкіана” Н. Синиці.

Михайлина БОДНАР,

завідувачка культмасового відділу Івано-Франківського облоб'єднання ВУТ “Просвіта” ім. Тараса Шевченка

Житомир

“Борітеся — поборете!” — із цим закликм Великого Кобзаря прийшли 9 березня до його пам'ятника студенти держуніверситету ім. І. Франка. Розпочалося дійство літературно-мистецькою композицією. Вишколона сотня вояків українського війська заверла в почесній варті. Лунали безсмертні вірші Тараса Шевченка й пісні на його слова. Представники обласної, міської влади й громадськості принесли квіти до підніжжя Поетові. Військові пройшли врочиствою ходою.

Сьогорічну, 198-му річницю від дня народження Великого сина України, прийшли вшанувати просвітяни, представники політичних партій, численна громадськість міста.

Привертала увагу низка банерів із написами: “Фронт змін”, ВО “Батьківщина”, ВО “Свобода”,

“Реформи і порядок”, “Удар”. Поруч у гурті майоріли їхні партійні прапори. Із-поміж них вирізнявся прапор житомирської “Просвіти”.

Із вступним словом виступив професор ЖДУ Віктор Мойсеєнко, закликавши не лише шанувати Великого Кобзаря і його творчість, а й стояти на сторожі рідного слова, української культури та історії, духовності. Адже маємо великі проблеми в державній освіті всіх рівнів, і шкільній, і вишівській, через антиукраїнську позицію і дії українофоба — міністра освіти Табачника, який заповзв'язав скоротити в школах і вищих навчальних закладах години на вивчення нашої рідної мови, а предмет української історії викинути з програми взагалі. Триває нахабне переписування, за його наказу, шкільного курсу української історії та літератури.

Про деструктивний курс ниніш-

нього уряду говорив голова обласної організації “Фронт змін” Геннадій Зубко. Представник ВО “Батьківщина” Олександр Радько звернув

увагу на репресивний характер чинної влади стосовно лідерів ВО “Батьківщина” Юлії Тимошенко та “Народної самооборони” колиш-

нього міністра внутрішніх справ Юрія Луценка та інших урядовців.

Голова Житомирської “Просвіти” Святослав Васильчук зауважив, що саме від Тараса ми почали називатись українцями, а не южноросами, малоросами, малополяками, хохлами, як нав'язували нам колонізатори.

Вірші про Шевченка декламувала поетеса Марія Рудак. Самодіяльний хор ветеранської спілки “Журавка” співав пісні на слова Кобзаря, а також народні й патріотичні пісні.

Просвітяни роздали учасникам зібрання сотні ксерокопій публікацій із газети “Слово Просвіти”: “Зупинимо антиукраїнський шабаш Табачника”, “За нами — сила української правди” і публікації “Шлях до Тараса” С. Васильчука у місцевій пресі.

Святослав КАРПЕНКО

до Батька Тараса

Луганськ

Традиційно на Луганщині в перші дні весни проводиться Шевченківська декада. За рішенням обласного просвітнянського громадського Шевченківського комітету, активізованого наприкінці 2011 року, було організовано й проведено різноманітні заходи до 198-ї річниці від дня народження Великого Кобзаря. Це і традиційний обласний дитячо-юнацький творчий конкурс “Іду з дитинства до Тараса”, і численні літературно-мистецькі вечори, семінари, конференції, круглі столи в навчальних закладах, і урочисті збори громадськості на головному майдані Луганська біля пам’ятника Т. Г. Шевченкові.

Уранці 9 березня на площі зібралися керівники, викладачі й студенти базового просвітнянського Луганського національного університету імені Тараса Шевченка (до речі, єдиного в обласному центрі, який постійно публічно відзначає цю непересічну дату, ніби для інших луганських вишів, які очолюють “регіонали”, Шевченка просто не існує), представники громадськості та політичних партій, що діють в області. Прийшли на поклін до Кобзаря і поклали квіти до підніжжя монумента й очільники Луганщини та обласного центру, вшанували Великого Тараса представники Шевченківського університету, патріотично налаштовані луганці. Цікаво зауважити, що на площу до Тараса з власної ініціативи прийшли й студенти з країн Центральної Азії, Африки, Китаю.

Продовжилися урочистості святковим концертом, який організувала адміністрація ЛНУ імені Тараса Шевченка спільно з обласним управлінням культури та туризму. Дівчата й хлопці в українських національних строях танцювали, співали, декламували Шевченкові поезії. Завдяки молодим митцям усі присутні об’єдналися в єдиному патріотичному Шевченківському пориві. Хоча, як згодом виявилось, лише на якусь мить — влада лишилася сама по собі, політичні сили — окремо, громадськість — при своїх інтересах: влада сподівається підняти економіку без національної ідеї, політики кричали про вибори, а представниками громадськості взагалі знехтували, не давши їм сказати й слова про українського національного генія. Ця сумна ситуація вкотре засвідчила розшарування опозиції, що створює (імовірно, не тільки на Луганщині) небезпеку розколу в долонь добу.

У цей же час у просвітнянському приміщенні Українсько-канадського центру “Відродження”

проводилося урочисте відкриття фінальної частини обласного Шевченківського конкурсу “Іду з дитинства до Тараса”, який просвітняни вшестнадцяте організовують спільно з Управлінням освіти і науки Луганської облдержадміністрації.

Учасників Шевченківського конкурсу привітали і неодноразовий переможець попередніх років, нині — студент II курсу факультету іноземних мов Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна Максим Бучек, який прочитав “Заповіт” англійською, німецькою, французькою мовами.

Ще на підході до просвітнянської зали всіх присутніх вражали високомистецькі роботи майстра

народної творчості, народного художника Луганщини Юрія Шпирка з Краснодона — портрет Тараса Шевченка (виконаний з використанням металовиробів різних діаметрів) і картина “Козак Мамай” із різноманітного навісіння злакових та бобових. Юрій Шпирко, а також майстрині з луганського міського клубу “Лівша”, які продемонстрували вишивану Шевченкіану, теж привітали учасників конкурсу.

Отож Шевченко для кожного свій і в кожному з нас — свій. Це показали вельми різноманітні, але поєднані спільною — Тарасовою — тематикою учнівські роботи. 56 читців і співаків, які 9 березня представили авторитетному журі своє бачення творів Кобзаря. Одинадятикласниця з Білівської гімназії ім. М. Руденка Лутугинського району Марія Бондар крім Шевченківської поезії “Не нарікаю...” прочитала й вірш свого земляка “Сідай, Тарасе!”. Лунали вірші молодих поетес Еліни Габараєвої і Каріни Розмислової з Луганська, а особливе зацікавлення присутніх викликав вірш Анастасії Черванської (11 років) із Ровеньківської шко-

ли № 3. Учениця цієї ж школи Анастасія Лобинцева запропонувала присутнім поезію “Прости, Тарасе...” своєї землячки з Канева, голови канівського міського просвітнянського об’єднання Віри Носенко.

Творчі династії митців-аматорів — Дмитра й Катерини Алефіренків із Троїцького, Тамари Смалко, Олени й Анни Шевченко з Нижньої Дуванки, що на Сватівщині, Олександри Говорової та її батька Вадима — шахтаря з міста Золотого, Олександра Цемкала (з мамою й бабусею) із села Металіст Слов’янського району, так само як і Кирило Швецов із села Арапівка Троїцького району, Наталія Смирнова з Красного Луча постійно беруть участь в нашому конкурсі.

Власні музичні композиції та пісні на поезії Великого Кобзаря представили Софія Лихачова з Алчевської гімназії ім. Христини Алчевської, Христина Савкова й Артем Пустовалов із краснолуцького міського Палацу творчості дітей та юнацтва. Десятирічна Вікторія Улянич із Веселогорівської ЗОШ Слов’янського району.

Усього у фінальній частині цьогорічного Шевченківського конкурсу в шести його номінаціях узяло участь понад 500 учасників, із них 244 — за напрямом “Художнє та декоративно-ужиткове мистецтво”.

Професійне журі конкурсу визначило переможців у різних вікових категоріях й нагородило їх пам’ятними подарунками від Центрального Правління “Просвіти” — “Кобзарями” Тараса Шевченка, електронною Шевченкіаною, словниками української мови. Надали призи також Управління освіти і науки Луганської облдержадміністрації, обласний “Фонд підтримки українських ініціатив” (голова — Дмитро Снегирьов) і фонд депутата Луганської міської ради Ігоря Ліскі.

Завершуючи церемонію нагородження, голова Луганського обласного об’єднання ВУТ “Просвіта” Володимир Семистяга зачитав вітання всім учасникам від голови Товариства, народного депутата України Павла Мовчана, переказавши його настанову: “Тарас Шевченко нам потрібен як національний поведир, щоб не загубитися в глобалізованому світі”. Усі присутні вдячні Центральному Правлінню й особисто Павлові Мовчанові за вагому матеріальну й технічну підтримку цьогорічного конкурсу.

Прес-центр Луганського обласного об’єднання ВУТ “Просвіта” ім. Тараса Шевченка

Краматорськ

Індустріальний український Донбас вплив і свою квітку у вінок шани й любові до славного сина України Тараса Шевченка. Люди прийшли і до мармурового пам’ятника в Донецьку, і до скромних, та не менш значимих пам’ятників Великому Українцю у Слов’янсь-

ку, Краматорську, Горлівці та інших населених пунктах Донецького краю. 9 березня у Краматорську у Шевченківському сквері біля пам’ятника Тарасу Шевченку зібралися освітяни, громадські активісти, патріотично налаштована молодь. Працівники освіти привітали до батька Тараса діток-школярів

із букетами квітів. Учні натхненно читали життєдайні рядки безсмертних поетових творів, що Божою іскрою добра і правди вливались у їхні молоді та світлі душі.

Василь НОВОРІНСЬКИЙ,
м. Краматорськ
Донецької обл.

Ужгород

У День народження вірного сина України — Тараса Шевченка національно-демократичні сили обласного центру Закарпаття підняли синьо-жовтий стяг над бронзовою постаттю Пророка України як символ єднання та національної згуртованості українців.

Ініціатори заходу — Закарпатське обласне об’єднання ВУТ “Просвіта” ім. Тараса Шевченка й Закарпатська обласна організація Української народної партії (УНП). Також у проведенні свята взяли участь представники обласних національно-демократичних організацій “Собор”, “Наша Україна”, НРУ та “Батьківщина”.

Захід розпочався покладанням квітів до підніжжя пам’ятника Кобзареві та декламуванням творів поета.

“Гуртувати українців та шанувати традицію”, — таким основним закликом керувалися промовці під час урочистостей. Вони наголошували, що з року в рік наш Пророк невтомно закликає до об’єднання. “Прикро, що навіть обласна влада не змогла належно зорганізуватися і покласти квіти Кобзареві у його справжній День народження, а не на 2 дні раніше”, — з обуренням зауважив ведучий свята, голова Закарпатського об’єднання ВУТ “Просвіта” ім. Т. Шевченка Володимир Піпаш.

Основною “фішкою”, за задумом активістів, стало підняття на гелевих кульках синьо-жовтого державного прапора над скульптурою Тараса Шевченка, адже національний стяг — символ єднання багатонаціонального Закарпаття.

“Ми повинні бути патріотами, поважати себе як націю. Кобзар хотів справедливості, добробуту для нащадків, прагнув, щоб Україна була рівною серед інших світових держав. Він сам став знаковою постаттю не лише української, а й світової літератури, здобувши право на безсмертя”, — наголошували учасники акції, серед яких зі змістовними промовами виступили: заступник голови обласної ради Андрій Сербайло, член Ради Закарпатської УНП, голова Закарпатської обласної спілки ошуканих вкладників СРСР Андрій Сойко.

Вшанували Поета публічними читаннями творів Микола Гнатюк, Марія Добра, Віталій Горват та Ксенія Хоменко.

Завершилося свято молебнем, який провів єпископ Ужгородський і Закарпатський Кирил УПЦ КП і виступом хору Греко-Католицького Кафедрального Собору під керівництвом Ярослава Кирлика.

Хмельницький

“Живи, Кобзарю, в пам’яті людській” — таку назву мав Хмельницький міський фестиваль-конкурс читців, що відбувся в Народному Домі “Просвіти”. Організатори — управління освіти й правління “Просвіти” Хмельницького.

У цьому заході взяли участь учні шкіл обласного центру. Особливість цьогорічного конкурсу — представлення тих поезій із “Кобзаря”, які не передбачені шкільною програмою.

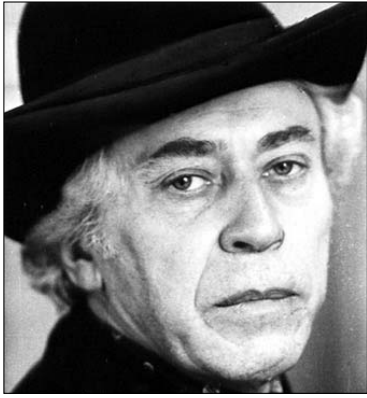
Як зазначили окремі конкурсанти, вони відкрили для себе нового Шевченка, який, як ніхто

інший, вчить їх любити свою Україну.

Переможцями стали: Ростислав Шелест (СЗОШ № 8), Сергій Войтюк (СЗОШ № 30), Каріна Нижня (НВО № 5), Олеся Гришук (ліцей № 17), Олександр Івасенко (ЗОШ № 21), але відзначили всіх учасників конкурсу-фестивалю.

Кращі з кращих узяли участь в авторських програмах голови міської “Просвіти” Зої Діденко на ХОДТРК “Поділля-Центр” “Свою Україну любіть” і “Подільський передзвін”.

Власкор.

Упорядник і автор
літературно-критичних розвідок
лауреат Національної премії
ім. Т. Шевченка
Володимир БАЗИЛЕВСЬКИЙ

*І може іншого шляху немає,
Щоб з хаосу душі
створити світ.*

Ю. Клен

Він же Освальд Бургардт. Етнічний німець за походженням. Син купця Фрідріха Бургардта та

Катіні Сідонії Тіль, німкені з Прибалтики, що їх доля пов'язала з Україною.

Духовна лінія розвитку Юрія Клена цілком природно перетнулася з долями тих, кого пізніше не зовсім вдало наречуть неокласиками. Усіх їх єднала широка зацікавленість культурою, ґрунтовні знання в цій сфері, тяжіння до античності, французьких парнасців і, звичайно ж, до російських поетів тієї пори, що увійде в історію літератури як срібний вік. До того як стати Юрієм Кленом, Освальд Бургардт, як і Зеров, Драй-Хмара та Филипович, віддав шедру данину російським віршам. Імовірно, що всі ці поети так і лишилися б російськомовними авторами посередніх книжок, коли б не революція, яка кожного з них різко повернула обличчям до України.

Українській літературі повезло: людей із такими культурологічними скарбами у ній було мало. Ю. Клен прилучився до української поезії пізніше ніж ін-

Юрій КЛЕН
(1891—1947)

Приборкання хаосу

ші, але не втратив при цьому нічого, а можливо, й виграв у зрілості й чистоті письма, міченого знаком відмінності пришельця з іншого етнічного середовища. На ту пору сліди його символістських захоплень лишилися позаду, зрештою як і чужомовні писання. У плані ясності, логічної мотивації він значно ближчий до Зерова, під впливом якого зростав, ніж Филипович і Драй-Хмара. Перебуваючи у силовому полі однодумців, що вже мали на “барішівську” пору значний українськомовний досвід, він майже не відрізнявся від

них і тематично. Так тривало до-ти, доки Клен не опинився в еміграції, а духовні його друзі не стали жертвами сталінізму. Тут він заговорив повноголосом й розкуто і єдиний із “п'ятірного грона” лишив по собі епіку великої викривальної сили: поему “Прокляті роки” та епопею “Попіл імперій”, над якою працював близько п'яти років, але завершити не встиг.

Творчість Клена — приклад еволюції творця під дією політичних та інших чинників. Не цураючись формальних ознак неокласицизму, час від часу ози-

раючись на улюблених колись парнасців, поет незрідка перекреслював їхні постулати. Зрушення, які сталися в ньому, вимагали іншої мови.

У Німеччині Юрій Клен намагався обернутися на Освальда Бургардта. Але з тих спроб нічого не вийшло. Писання німецькою не задовольняли його самого. А головне — він не відчував у них доконечної потреби. На землі предків німець почувався українцем. Історіософські вірші Клена — доказ глибокого розуміння ним плюсів і мінусів української історії, проблем української

Україна

І
Зеленими горбами бовваніла,
Вночі широким степом шелестіла,
Молилась до Перуна і Сварога
І ще не знала, де твоя дорога.
Хозарин кликав до свого полону,
В діаспору жидівського закону,
І вабив печеніг в роздерті шатра,
Де палахтіла жаром жовта ватра.
Б'ючи у мідь своїх потужних дзвонів,
Звав марно Рим тебе у папське лоно,
І для вина, що серце звеселяє,
Зреклась ти Магометового раю.
Аж кроком нечутнім, сумна і строга,
У тьмяних ризах з золота старого,
До тебе підійшла, не звівши вії,
Немов легенда тиха, Візантія.
Вона, свята, облудна і безкрила,
Тебе цісарським пурпуром покрила.

*
В варязькій панцирі, в добу жорстоку
Ти дихала спокійно і глибоко.
Та інколи, піднявши забороло,
Вдивлялася в тривожне видноколо.
З юнацьким завзяттям,
з веселим криком
Стрічала половців у полі дикім
І, навалом татарських орд зім'ята,
Прийняла долю, хижу і прокляту...
Віки минали в темних сновидіннях.
Мов щире золото з берез осінніх,
Спадали з тебе всі твої оздобы,
І рвав лахміття ранньої жалоби
Шалений вітер. Все те за тобою
Пливло у безвість чорною рікою...

*
Де хвиля б'є об скелі круторогі
І шумом криє зрадницькі пороги,
Де дме над островом дніпрянський вітер,

Вирощувала ти спізнілі квіти
Жорстокості, героїства і посвяти
І ткала з них собі багряні шати.
Ніякий чар часи ті не відкличе,
Що ураганом прогули по Січі,
Гучним і буйним бєнкетом Богдана
Ти завершила коло, Богом дане.
Відтак повстань твоїх страшні заграви,
Що відблисками спалювали трави,
В воді баюр московських догасали,
Мов сонце, стомлене і вже змиршале.
Воскреслим полум'ям старої слави
Ти спалахнула в чорні дні Полтави,
Коли тебе причарував навіки
Король звитяжений, останній вікінг.
І, стиснутий Петром в обіймах владних,
Хрустів кістак твоїх

в пестошах нещадних.

Знесилена від голоду і спраги,
Несите черево чухонських багон
Тоді людським ти набивала падлом,
І час гатив тебе важким вагалом.
З твоїх кісток, що в твані скам'яніли,
Із тіл, що на морозі зачепили,
Складався підмурівок, на якому,
Немов боліт примара невідома,
Між нетрів дебряних, де мох і глиця,
Постала в чадній млі нова столиця.
Поволі брякла, мов велика туша,
Ненависна киргизам і інгушам,
Грузинам і карелам осоружна,
Імперія пажерлива, потужна.
Росла, росла із вогких надг туманів
Під свист сибірських тайг,
під дзвін кайданів,
Під шум вкраїнських грабів і каштанів.

XI.38

Київ

І (Міський сад)

Музика “майбутніх часів”
Над садом гуде Пролетарським.
Гуляють дівчата хозарські,
Дивуючи розчерком брів.

Хтось шалом серця покарав,
Затоплює повінню берег,
І світить коханцям Венера
Так низько над стеблами трав.

І плеще в зіниці очей,
Ще нижче схилиючись, місяць;
І руки пожадливо місять
Піддатливе м'ясо ночей.

О млосний розпачливий дух
Розжарених за день акацій!
Колись тут розстрілював Лаціс,
І вили вітри завірюх.

Линяють “буржучі зграї”,
Міліє Дніпро за кушем;
А срібло сузір'їв стікає
В державну скарбницю дощем.

III.38.

2 (Софійський майдан)

Знов дише в легендах Москва;
А понад Софійським майданом
Так само на північ віддано
Простерта в руці булава.

Та ні, це глузливий салют!
Вкажи нею вниз, о гетьмáne,
Бо рідний акрополь повстане
Не в дебрях чухонських, а т у т.

Лисніє в намісті вогнів
Коростою вкритий Хрещатик.
Ще довго тут буде дренчати
Музика харпацьких часів.

Ковтаючи сажу і дим,
Зітхають роздерті печери;
І небо свій строщений череп
Підносить над містом старим.

В дорозі

Ми вийшли в ніч, у мрячну далеч.
Розгойдана вітрами мла,
Що в п'їтму гнала хижу галич,
Усі шляхи нам залягла.

Дригнули хмар криваві вії,
І кожна блискавка — як вуж.
Сказано вихор шаленіє
В просторах наших душ...

Десь там горить священне місто
Шпилями гострими дзвіниць,
Немов троянда золотиста,
Розквітла в заграві зірниць.

Ми йдемо, і, може, нас зустріне
Усіх церков потужний дзвін,
І браму золоту відчинить
Нам чорна варта тих країн.

1937

Кортес

І
В казковий край, під пальми і агави,
Де стигнуть темні грона островів,
Тебе помчала далечню морів
Жадоба золота, пригод і слави.

Вкривались багрецем її заграви
Дзвінки вітрила легких кораблів,
І вабив десь за безміром пісків
Незнаний скарб заморської держави.

Роками мрію ти плекав, — тепер
Вона встає, між голубих озер
Жива, втілюючись у камінь зримий.

Дивись: он проти сонця мерехтить
Те Мехіко з дахами золотими,
Що, як сурма, в легендах прогрімить.

IX.33.

2
Мабуть, не раз вони в дитячих снах
Тобі ввижались: чудні, далекі,
Золотошкурі і сумні ацтеки
З погордою в потьмарених очах.

І бачив ти крізь млу й прадавній жаж,
Як ідолів роззявлені пащеки
В диму пожарів репались від спеки,
І злото сліз текло їм по щоках.

Згадавши, ти спинив коня в задумі...
Зеленопере царство Монтесуми!
Невже воно — лиш марево і міт,

Що спопеліє й щезне димом чорним,
І тільки диким цвітом неповторним
Цвістиме в спогадах прийдешніх літ?

X.33.

Франкфурт-на-Майні

III.38.

Синіє небо, наче став.
Ходжу завулками тісними,
Що, певне, юний Гете ними
Колись закоханий блукав.

Хто розчинив вгорі вікно?
Чий погляд там мене чатує?
Я тут під аркою смакую
Солодке яблучне вино.

О, певне, Фавста теж водив
В ці нетрі хитрий Мефістофель,
На цій стіні лишив свій профіль
І пиво з цих шухляд цідив.

Входжу в собор, де вічна мла,
І з морю середньовіччя
Всміхаються мадонн обличчя
На синім візерунку шкла.

Христос, незмінний у роках,
Прозорий, пломенем прошитий.
Отут молилась Маргарита
І гірко каялась в гріхах.

Потужну повинь лле орган.
Стара легенда оживає.
На хвилях серце випливає
В вечірній франкфуртський туман.

Літо 1934.

Софія

Проектується знести храм
св. Софії в Києві.

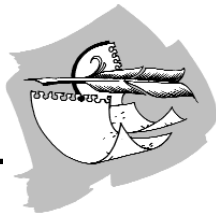
3 газет.

*Тайни тисячоліття — в Софії стрункій,
Що поблідла, але ще ясніше, ще вище
Вироста, як молитва, в блакить.*

Є. Маланюк

Нехай твій дзвін заглушать літаки.
Нехай тебе знесуть, і хай на місці,
Що освятили літа і віки,
Поставлять пам'ятник добі нечистий.

духовності. Його писання про Україну, попри частоту зміщення наголосів, і соковитіші, і м'язистіші від інших творів. Юрію Клену судилося стати не тільки свідком бурхливих подій і зрушень доби, а й суворим літописцем їхнього перебігу. Він, єдиний із неокласиків, сказав правду про звірства епохи. І сказав із тією прямоотою й нещадністю, на які здатне спрагле істини уболівальне перо.

Це важливо пам'ятати ще й тому, що Клен, як і ті, з ким поєднала його “Болотяна Лукроза”, віддав данину античним мотивам, екзотиці й романтиці, навіяними світовою культурологією. Писав про конкістадорів, вікінгів, Цезаря і Клеопатру, Жанну д'Арк, провансальських трубадурів Бернара де Вентадура, Бертрана де Борна й інших. Віддаючи належне цій частині його поетичної спадщини, що стала складовою першої збірки “Каравели”, зауважимо: вона значно поступається тво-

рам, у яких відбилися українські реалії.

До своєї найголовнішої праці, епопеї “Попіл імперій” Клен рухався поступово, але цілеспрямовано. Їй передували вірші “Софія”, “Київ”, “Майже елегія”, цикл “Україна”, “Божа матір”, “Мандрівка до сонця” з її страшними візіями голоду, де “хлопча п'яти літ” думає: “...помре оцей дід, буде він нам на обід”, божевільна мати співає: “В Бозі десь у дорозі вмерло в мене аж п'ятеро”. Де “Голод сурмить, як осел! Наче великі клоаки, Київ і Харків, Полтава, Одеса в себе приймають блювотину сел”, “...правиться чорна мяса по всій Україні”. Поет вистрілює саркастичним: “Слава тобі, о диктаторе”, “Ти, що поля обернув у пустині...” До теми голоду поет повертатиметься у своїй епіці. Явлені ним моторошні картини, як і сцени нечуваної жорстокості в катівнях режиму, нагадують фантастичні вижива сюрреалістів. Голос поета у поемі “Прокляті роки” на грані зриву:

*Клекоче нам розпечене нутро.
Хто вичерпає нам
шоломом горе?
Хто в душу нам
плесне дощу відро?
Або який архангел винозорий
З свого крила
позичить нам перо,
Щоб ту скажену гру
фантазмагорій
Ми записали
на блакитнім тлі,
Де літери горіли б нам у млі?*

“Скажена гра фантазмагорій” відбилася у “Попелі імперій”. Ця велика за обсягом, строката, мозаїчна епопея — вражлива як цілісність і вражаюче виразна у фрагментах. Вона спонукає озирнутися на лектуру Клена — європейських поетів, і не тільки на тих, яких він перекладав. На поєми й вірші Волошина, Блока, що з ним він полемізував у поезії “Ми”. На Маланюка і на стилістику Бажана.

За Кленом простежуються віхи української історії. Передов-

сім першої половини XX століття. Вражає ось що: німець, який усвідомив себе духовним українцем, коли йому було за тридцять, як ніхто з чужих по крові явив у своїй творчості українську ментальність. Його розуміння й почування — розуміння й почування українського інтелігента. Тому такі природні вияви скорботи й ненависті, загальний уболівальний тон і сам лад вислову — особливості, не зауважені дослідниками. Маємо всі підстави твердити про таємницю Клена.

В епопеї “Попіл імперій” за всієї її, повторимося, композиційної розшарпаності, є уривки високої мистецької вартості. Зокрема розділ, написаний терцинами, з образом Данте у френчі, галіфе і з кольтом на боці. Напрочуд вигадливі і яскраві своїм звукописом і мовною грою кадри з трьома відьмами, картини сталінського пекла і монолог хасида з його водоспадом проклять гітлерівському режиму. Ця розпечена лава ненависті діймає

тим більше, що, за спогадами сучасників, Клен був людиною м'якої вдачі.

Але ненавистю, анафемою обом тоталітарним режимам епос не вичерпується. “Попіл імперій”, твір, у якому задіяні історичні й літературні персонажі (Данте, Еней, Фауст й інші) — це ще й прецікаві психологічні колізії, несподівані філософські обертони, що схилиють до узагальнень. Ця барвиста, вигадлива інтонаційно й ритмічно епопея ще чекає на уважного дослідника.

*Нехай мої часи були лихі,
та не були вони такі ще підлі,
такі до скарг і до благань глухі.*
Так устами автора “Божественної комедії” Клен озвучив присуд своїй добі. Він був свідомий того, що немає іншого шляху, “щоб з хаосу душі створити світ”. Йому вдалося дисциплінувати хаос і стати ланкою у творенні світу, без якого важко уявити українську поезію XX століття.

Нехай змурують чорний хмарочос
Там, де стоїш ти, біла й золотава,
О ліліє струнка в намисті рос,
Яку плекала мудрість Ярослав!
Нехай здере новітній печеніг
Смугляве злото з бань на кінську зброю
І скрізь полишить слід блюзнірських ніг:
Це лиш мара нам видава гаптує,
Які триватимуть недовгий вік.
Коли спорудять зал з бетону й скла
І електричний вихор зашаліє
Там, де священна сутінь залягла
Й в дрімотнім сні спочила Візантія, —
То знай: це все пройде без вороття.
Так само снилися нам колись татари.
То ж знов чаклун якийсь навів чари,
І бачиш ти примари небуття.
Правдивий світ, — не той,
для ока зримий, —
Крилами розтинаючи вогонь,
Гойдають тихо грізні серафими
На терезах своїх долонь.
Він, наче плід, важніє й дозріває,
Налятий плином невідомих лон,
І темний сік, буруючи, співає,
Немов вино господніх грон.
Колись усім об'явиться, як чудо,
Істота з кожної з земних речей.
Настане день...світ спалахне, й полуда
Тобі спаде з засліплених очей.
В священнім жасі, дивно скам'янілий,
— Немов хто в вічність
відчинив вікно, —
Побачиш ти у млі нестерпно білій
Все, все таким, як с п р а в д і є воно:
Хрестом прорізавши завису диму,
В красі, яку ніщо не сокрушить,
Свята Софія, ясна й незрушима,
Росте легендою в блакить.

27.III.35.

Січневий Діоніс

По сніжних кручах і заметах,
Де вітер гір безрез силвети
Сріблястим порохом заніс,
Іде наш рідний Діоніс.
За ним веселий натовп лине,
І креслить тирс його ялинний
Зигзаги в білому вогні,
В морозно-синій далині.
Метелиці, його менади,
Що в голе поле співом надять,
У борозни, де спить зерно,
Із чаш прозоре ллють вино.
О Діонісе яснозорий!
Над нами зносиш ти угору
Свій білочадий смолоскип,
Зірчастий рониш дощ у глиб
Лісів, де звір дрімає в нетрях.
Твоїх дарів нещадно-щедрих
Шумує повільно у степах.
Процвів ясаминами твій шлях.
Повиті вітками омели,
Свій гімн рокочуть заметілі,
І рве менад буремний спів
Плескує полум'я плащів.

Стьмянілий місяць, сніг і парк самотній.
Чіткіх дерев силвети сторожкі.
Слова, то враз поважні, то зальотні.
На сковзькій стежці кроки нешвидкі.

Пухнатих рукавичок теплий дотик.
Я оправляю в срібло кожну мить
І ось ладен ходити з ними доти,
Аж поки ранок зрине у блакить.

Ми згадуєм, як за часів Рамзеса
Цей місяць, плив крізь нільський очерет,
Як за лицарських днів
для вас, принцесо,
Різьбив на скелі вірша мій стилет.

Що, як вінці, пісні і ореоли
Цвіли для вас вогнем моїх заклать,
Які, не бачивши її ніколи,
Світ за очі подався я шукать!

По-дивному шляхи до смерті прості:
Як пружна прямота гітарних струн.
З могильних надр мої збілілі кості
Хай викине новітній скит чи гун.

Дарма: на кораблі, аероплані,
Чи, може, просто в затишнім садку
Знов стріне нас ця ніч, і сні неждані
Розквітнуть у червінному вінку.

Але благословімо мить сучасну,
Що не гримить в огні жеркім, а все ж,
Стежки встеляючи зірками рясно,
Нам розсуває обрії до безмеж...

Холодний вітер. Сніг. Сузір'я Лебідь,
Розпластане над нами в вишині,
І серед зір тремких, у бляклім небі,
Дочасний спів незродженій весні.

24.II.43

Зимові дні

Вже променем рожевий ранок
Сніги забарвив лебедині.
Покрився намороззю ганок,
І біле срібло в душу лине.

І в згадках дні такі єдині:
В заметах сніжних “полустанок”,
І біг швидкий підкутих санок,
І профіль чистий і невинний.

А дома десь на вікнах фрески,
Покриті пилом фоліанти,
Та на столі розкритий Данте —
Кохання Паола й Франчески.

26.XII.38.

Слова і квіти

Ясмину наломали ми,
Із рож поклали килими

І в білім сні квітчастих оргій
Читали Стефана Георге.

І, мов повільні пелюстки,
Врочисті падали рядки.
Все далі розступались стіни,
В незнану ми пливли країну
На золотому кораблі,
І вірні обриси землі
Зникали в млистому завою
Лірично-синього спокою.
Гойдав нас строф повторний спів
І білим шумом рим кипів.

Почав вже вечір голубіти,
І сплутав я слова і квіти
На настилі прив'ялих трав,
Де “Сьомий круг” нас поєднав
І в тихій музиці містерій
Був дух отар, морів і прерій.

І раз у раз, коли дзвінкі
Тепер проказую рядки,
Мені між строф дзвінких Георге
Бринять слова квітчастих оргій:
Мовляли їх разів до ста
Найтихшим шепотом уста.

27.XII.38.

Не знаю, не знаю, не знаю,
Як душу твою відновить.
Я вірною тінню буваю
Над тим, що у серці горить.

Я бачу, я бачу, я бачу:
Роздерли пожари страшні
Проваля і сміху, і плачу,
І кряче журба на стерні.

Навіки, навіки, навіки
Потяхло минуле вночі,
І схрещують бурі великі
Над ними блакитні мечі.

Ми танем, ми танем, ми танем,
І вітер чужої весни
Розвіє нас білим туманом
І будуть густі буруни.

Ми згинем, ми згинем, ми згинем,
Щоб знов відродилися сні,
І вихором дужим полинем
Над полем нової весни.

26.XII.38.

З епопеї “Попіл імперій”

Лебідь Суомі

Фінляндія — б'ється об скелі гранітні,
шумуючи, сивий, суворий прибій.
Фінляндія — крик, що серця нам розітне
і дише у душі, немов буревій.

Фінляндія — тверджа незрушна у гromі,
що Бог ним нещадно Європу карав.
Вмирає твій лебідь, прекрасна Суомі,
і біле крило по воді розплатав.
Сібеліус грає — і рокотом море
мелодії вторить, і плеше приплив
об скелі і гори, в граніти суворі
і душі у піні, у шумі втопив.
Усе заливає, зростаючи, повільно,
а вітер із рук вириває стерно,
і серце, маленький, розхитаний човен,
налите музикою, йде вже на дно.
Акордом стає непогашений племін.
Хто тоне у білому шумі без сил?
Вмирає твій лебідь, прекрасна Суомі,
і тане у піні розтерзаних крил.
Сібеліусе, ти із звуків статуї
підносиш у просторинь лунну часів.
Різьбиш ти, й рука твоя владно формує
там мармур, для ока незримий, у спів.
Там буде ще тисячі раз умирати
в музичнім тремтінні останніх зусиль
і смерті ніколи не зможе зазнати
твій лебідь, черкаючись крилами хвиль.
Он варвар, сп'янілий від крові і диму,
вже рушив на тиху озерну блакить,
але по статуї, які, невидимі,
у співі парять, не сягне його хіть.
Їх люта орда в озвірілій нестямі
не строщить і не потовче на гамуз,
бо є не приступні руїні ті храми,
що з звуків будують улюбленці муз.

Соняшник

У кожному краї символом є квітка,
яка стає окрасою садка:
у Англії стокротка-маргаритка,
а у французів лілія струнка.
Черешня й хризантема у Ніпоні
(вони ввійшли в його казковий міт)
і викоханий в теплому підсонні
в Єгипті лотоса зірчастий квіт.
А на Вкраїні — соняшник. У гурті
квітчастому, над морем мальв, жоржин,
лукавих чорнобривців і настурцій
самотньо пнеться він до височин.
О Дажбогів високий, пишний квіте,
що день по дні вбираєш літній жар,
щоб над ланами радісно ряхтіти
і виплекати нам зернистий дар!
Свій повний диск до вечора від ранку
ти повертаєш сонцеві услід,
мов лицар, в небі стежачи коханку,
весь час, вітаючи, підносить щит.
То ти на схід, на південь, то на захід
скеровуєш — премудрого Творця
химерний і вибагливий винахід —
свій жаропломенистий круг лиша.
Чи ж не так само ти, Вкраїно спрагла,
ясного Хорса квіте золотий,
до сонця обертаєш чоло смагле
і стежиш пильно слід його тривкий!
Нехай тебе пожарами спалили
й драконів засів сіють на полях,
а ти — тягнись до горнього світила,
зори, зори вогнистий в небі шлях.

Ось як характеризує його відомий літературознавець, Шевченківський лауреат Євген Кирилюк: «Ім'я цього науковця, на жаль, мало що говорить сучасному поколінню. Макар Олексійович Русанівський народився 6 серпня 1904 року на хуторі Миколаївці, нині Гадяцького району Полтавської області, у сім'ї сільського коваля. Вчився у Гадячі на педагогічних курсах, учителював на селі. 1927 року вступив до харківського ІНО, згодом реорганізованого в університет. У складі спеціальної групи ЦК КП(б)У виїжджав на Донбас для агітаційно-пропагандистської роботи. Тут він вступив до лав партії. Протягом 1932–1933 років працював в апараті ЦК ЛКСМУ.

1934 року Макар Русанівський закінчив Харківський університет і його зарахували аспірантом кафедри історії української літератури. Після переїзду до Києва 1936 року закінчив аспірантуру в Київському державному університеті. Деякий час був деканом філологічного факультету. У передвоєнні роки Макар Олексійович працював в Інституті української літератури імені Т. Шевченка АН УРСР. 1941 року трагічно загинув...

1940 року Макар Русанівський захистив кандидатську дисертацію на тему: «Шевченко і українська література першої половини XIX століття». Конспективно ця праця була надрукована в «Наукових записках» Київського університету». Частину дисертації «Шевченко і українська романтична література 30—40-х років» автор мав намір видати окремою брошурою, яку мені довелося рецензувати на початку 1941 року.

У чому значення дисертації Макара Русанівського, зокрема розділу про романтиків? Відомо, що в українському літературознавстві 1930-х років певне поширення мала вульгарна соціологія. Адепти цього напрямку всю літературу до Шевченка оголосили “поміщицькою”, “кріпосницькою”. У світогляді й творчості самого Шевченка шукали впливів цієї “поміщицької” літератури, елементів буржуазного націоналізму. Заслуга Макара Русанівського полягає в тому, що він критично переглянув це питання й показав, що ранній “Шевченко формувався чималою мірою під впливом літературної традиції 30—40 років”. Це аж ніяк не було повторенням досліджень П. Филиповича, зокрема, його розвідки “Шевченко і романтизм” (1923 р.). Макар Русанівський переконливо показав спільне і відмінне у Шевченка й українських романтиків”.

Батько мій рідний!.. Світлий його образ завжди зі мною. Пам'ять чітко тримає найяскравіші моменти мого дитячого життя. Вони завжди спливають у якомусь райдужно-світлому калейдоскопі, в жовтогарячому, сонячному забарвленні...

...Яскрава світла днина, може, літна чи весняна. Може, й осіння, призьба батьківської хати, він із цигаркою на подвір'ї. Одіж невиразна, обличчя усміх-

нене, ласкаве. Я наслідую батька, теж посміхаюся і беру до губ один із піднятих і потухлих недопалків... Мати хитає головою і свариться на батька, чому той вчить дитинку. Батько веселіше сміється, підхоплює мене на руки, відбирає недопалок. Яка неймовірна радість відчуття дужих батьківських рук...

...Його завжди оточують люди, часто якісь гості. Приходять просто без запрошень, погомоніти, поспівати. Батько любить співати народних пісень, одна з улюблених — “Пісня про Байду”...

...І знову батьківська хата, знову в нас люди. Цього разу бачу дівчинку мого віку. Я тримаюсь за мамину руку і в той же час спостерігаю, як дівчинка везе на мотузку іграшку — дерев'яних каченят. Каченята котяться собі вер-

мано мужньою чоловічою кресою. Нагадував дипломата — завжди при галстуку, ввічливий, витриманий. Не пригадую його ні схвилюваним, ні тим більше роздратованим. У пам'яті залишилися дуже виразно ті хвилини, коли бачив його востаннє.

Це було 23 червня 1941 року. Йшов другий день війни. Перед університетом — натовп студентів і викладачів. Розмови, розмови схвилювані, тривожні... Ми, третьокурсники, мали в цей день складати курс української літератури — Русанівському.

І ось він з'явився. Як завжди чисто поголений, бездоганно одягнутий. Ми пішли за ним — у новий корпус університету на розі Володимирської та бульвару Шевченка, в ту аудиторію, де він протягом року читав нам лекції.

батько перевівся до Київського університету. Деякий час жили окремо: мати — у Харкові, батько — у Києві. Згодом виділили їм невеличку кімнатку на Керосинної, мама переїхала з Віталєм до Києва. А коли почався голод, то й батьків забрали до себе, бо в селі їм стало непереливки. Хату в Овдальші продали, а в Києві недобудовану купили на Батіївій горі. Хатину добудували, а батько якраз кандидатську дисертацію захистив. Науковий керівник професор М. Грунський поздоровив батька й сказав: “Ну, Макаре Олексійовичу, моя квартира у вашому розпорядженні. Запрошуйте до неї, кого схочете, відзначимо ваш захист”.

До Грунського батько запросив лише мою матір. У малому колі посиділи вони у знаменито-

Потім дізналися: мій батько у Лук'янівській тюрмі. Наші вже Київ залишають. Лук'янівка порожня, нема вже там нікого. Мати хуленько збиралася і з Нагорною — туди. Горіли віконниці, на подвір'ї догорали якісь папери... Переступили жінки поріг, а зайти туди не наважились. Усе подвір'я порите ямами. Половина з них засипані землею, повнісінько трупів, лежать один на одному... Постояли жінки, та й повернули назад, а в душі ще тепліша надія: може, й немає серед забитих їхніх чоловіків, вивезли кудись...

Одні кати подалися з міста, інші ще тільки надходили, несучи на штандартах свій “порядок”. Дивуюсь і чудуюсь, як оте все ми витерпіли і вижили...

Якийсь час пересиділи у Мотовилівці, а невдовзі знову при-

A black and white portrait of a young man with dark hair, wearing a dark suit jacket, a light-colored shirt, and a striped tie. He is looking directly at the camera with a neutral expression. The background is a plain, light color.

Чимало років намагався збагнути трагедію репресій, від яких постраждала й моя родина. 1941 року, тільки почалася війна, був репресований батько, український філолог, літературознавець Макар Олексійович РУСАНІВСЬКИЙ.

Його, як багатьох інших, звинуватили у буржуазному націоналізмі. Я зібрав про нього спогади студентів, колег, письменників, які пропоную читачам "Слова Просвіти".

В аудиторії прохолодно, високо амфітеатром здійснюються світлодобові сидіння... Ми, четверо хлопців з IV групи — розмістилися внизу, за столом, витягли білети й зразу почали відповідати. Не думалося про оцінку. Яка там оцінка, алже війна!..

Русанівський мовчки слухав нас і взяв наші матрикули — всім поставив п'ятірки, запитав: “Знаєте, як постраждав Київ від нападів ворожої авіації? Ми розповіли, що знали: “Розбомбили військовий аеродром у Жулянах, скинули бомби на мости через Дніпро, обстріляли на наших очах військові училища на Солом'янці”... Він мовчки вислухав, потис усім руки: “Щастивам, хлопці! Всіх нас ждуть важкі часи, нелегкі випробовування! З фашистами війна буде жорстока!” На цьому розсталися, і ніяк не думали, що бачимо його востаннє. А через день, почувши про його арешт, не повірили, що він “ворог народу”.

Думалося: може, батько прийшов, а нас немає...

Дружина Макара Олексійовича, моя мати Лизавета Омелянівна Середа розповідала, що познайомилися вони з батьком у Харкові, коли разом вчилися в ІЮ, тільки на різних факультетах. Якось одразу й прихилилися один до одного. Сказала вдома, що одружується. Батько (мій дідуся Омелян Панасович Середа) поцікавився, хто ж він, чи не з куркульських дітей?.. “Ні, з бідняцьких”, — відповіла мати. “Ну, й добре, тоді, дочко, виходь заміж...”

Жили в Харкові, знімали кімнатку. Там і народився перший син (мій брат Віталій). Перегодом одвезли малюка до батьків в Овлаші (село на Сумщині), а

го перекладача українською мовою “Слова о полку Ігоревім”, поспівали пісень, погомоніли про неспокійний той час, про загиблих товаришів...

Невдовзі народився й другий син Ігор (це вже я). Батько радів — йдуть у світ його сини, то добре. Треба, щоб дітей було багато, сім'я з ними веселішає й добрішає, у дитячому колі відкодиш душою, все лихе забувається... У вересні 1940 року послали батька на Західну Україну, після так званого возз'єднання, для встановлення літературних контактів. Іздив, зустрічався й з Ольгою Кобилянською. Розпитувала вона батька про різні літературні східноукраїнські аспекти, побажала розвивати українську літературу й не давати згинути за неї.

1941 рік спочатку не віщував катастрофи, але в червні одразу два удари: перший — війна, другий — арешт батька. Спочатку заарештували Максима Нагорного, викладача пединституту й університету. Тої ночі він із сім'єю попросився до батька ночувати. Центр Києва бомбили, а на Батиєвій горі було спокійно. Потім виявилось, що вночі до Максима Нагорного вже приходили з НКВС, і тільки через те, що його не застали вдома, він майже добу ще перебував на волі...

По батька теж прийшли вночі через день. 25 червня брату виповнилося 10 років, після вечері діти полягали спати. Раптом о третій ночі пролунав гуркіт і сусоре: “Відчиніть”.

Батько попрощав дідуся та бабусю вийти на кухню, енкаведистів — не галасувати, бо сплять діти, вказав на дисертацію, що їх, виявляється, цікавила насамперед — у ній вбачали “націоналістичне зло”. “Оце усе, що в мене є, беріть. А ще дайте попроситися з дітьми та й ходімо”, — промовив батько. Поцілував нас сонних та й вийшов за поріг.

Куди його повезли, де діли,
матері не сказали.

були до Києва... Думалося, може, батько прийшов, а нас немає. Не було про нього ніяких вістей ще кілька років, потім мамі все-таки відповіли: помер ваш чоловік під час слідства 26 липня.

Через багато років один чоловік на прізвище Харченко, який сидів разом із Макаром Олексійовичем в одній камері, розповів: 6 липня, коли прийшли наглядати, Русанівський гірко посміхнувся і сказав: "Оце вже за мною. Прощайте, товариші, більше не побачимось". Справді, більше в камері його не бачили.

Згадує старший брат Віталій Русанівський, мовознавець, академік НАН України.

1947 року НКВС видав нам довідку про те, що батько нібито помер 26 липня 1941 року. Причини смерті й місце поховання не вказувалися. Така довідка дала мені можливість вступити до університету. Після XX з'їзду КПРС мати подала заяву про реабілітацію батька. 1956-го його реабілітували. Вже тепер, переглядаючи справу, я довідався, що хтось із запобігливих енкавєєсівців написав на ім'я прокурора донос про те, що в університеті нібито виявлено націоналістичну організацію. За доносом заарештували групу викладачів університету та педінституту. Все це робилося потай, без розголосу — в університеті ніхто нічого не знав. Із справи я довідався, що його розстріляли навіть не за рішенням трики, а за прямим розпорядженням того прокурора.

1941-го мені було 10 років і я мало що розумів. Пам'ятаю, як батько не спав ночами, ходив, плавав. Тепер дізнався, що 1937 року батька виключили з кандидатів у члени КПРС. Він вступив кандидатом у члени партії в Донбасі, куди аспірантом поїхав, щоб заробити робітничий стаж. А коли повернувся, то за наклепницькою заявою І. Стебуна його виключили з кандидатів, щоправда, через рік поновили й одразу прийняли в члени КПРС. Батько багато працював, хоч у хаті ніде було притулитися. У двох маленьких кімнатках нас жило четверо. Зовсім крихітною була кухня, вночі вона перетворювалася на батьків кабінет. Коли всі засинали, він сівав за стіл і працював

до світанку. Його й заарештували вночі, коли він трудився за столом.

Як науковець, він найбільше цікавився творчістю Шевченка. Велика стаття батька про харківських романтиків, попередників Шевченка, про спільне й відмінне в їхній творчості з'явилася у збірці до 125-річчя Кобзаря. 1939 року один із перших у своєму поколінні батько захистив кандидатську дисертацію. То був період, коли старше покоління науковців (одержали вчені звання і ступені до революції) вже відходило, а молодше — діти селян і робітників — тільки починало вибиватися в люди. Батько мав намір опрацювати весь доробок українських письменників, що виступили у сорокові роки XIX століття, але не встиг.

Дуже сумлінно ставився він і до підготовки лекцій, які читав. Як науковець, педагог, громадський діяч, він заслуговує на те, щоб його спадщина була поцінована, опублікована.

Використовую конспект лекцій Русанівського

Розповідає доктор філологічних наук, викладач Львівського університету Михайло Федорович Нечитайлок.

Про конспект Русанівського з історії нової української літератури я згадав 1946 року, коли за рекомендацією тодішнього директора Інституту літератури ім. Т. Шевченка Д. Копиці після демобілізації з армії прибув до Львівського філіалу АН УРСР. За час війни підзабулися університетські знання з рідної літератури. Хотілося їх освіжити, відновити, поповнити, щоб займатися науково-дослідною роботою у відділі української літератури, яким керував академік Михайло Степанович Возняк.

Допомогла мені однокурсниця Клавдія Чумак, тоді вже аспі-

рантка третього року навчання. Ми розібрали та впорядкували рукопис конспекту лекцій Макара Русанівського з історії нової літератури. Були просто щасливі. За тих умов, коли не мали “Нарису історії української літератури”, виданого в Уфі, а тритомна “Історія української літератури” М. С. Возняка закінчувалася XVIII століттям, ліпшого посібника для вивчення літератури XIX століття просто не існувало.

Я позичив цей конспект на кілька вечорів, переписав. І ось він переді мною, зберігся-таки, не запропався за ці роки. На

звороті титульного листа стоїть “Лекції Русанівського в КДУ 1940—41 рр.” На жаль, конспект Русанівського я скопіював не повністю. За браком часу переписав тільки кілька тем, а саме: “Гулак-Артемівський”, “Євген Гребінка”, “Григорій Федорович Квітка-Основ'яненко”, “Література 30—40 рр.”, і частину теми “Початок діяльності Кирило-Мефодіївського братства 1846 року”.

Звичайно, через брак повного тексту лекцій сьогодні важко оцінювати конспект Русанівського загалом, як завершальний курс

“Історії української літератури”. Але теми, які я зберіг, розроблені на високому науково-теоретичному рівні. Добре продумана періодизація творчості письменників, детальний аналіз творів, широкий погляд на літературний процес. Цю позитивну якість конспекту Русанівського я особливо збагнув тоді, коли довелося читати аналогічний курс у Львівському університеті.

Щиро зізнаюся: для своїх лекцій я черпав матеріал не тільки з першодруків і наукових досліджень минулого, дещо брав із конспекту Русанівського. Я знаходив там багато такого, чого не давали сучасні історико-літературні курси, підручники, наприклад, “Історія української літератури (перша половина XIX століття) за редакцією І. П. Скрипника (К. Вища школа, 1980). Один лише приклад. Творчість Гулака-Артемівського в підручнику розкрито не повно, місцями поверхово. Автори недооцінили переробки філософських од Горация, значення балади “Рибалка” для розвитку українського романтизму.

На мій погляд, варте уваги твердження Русанівського, що “переробки Горациєвих од — це не менш цікаве явище в творчості Гулака, ніж його байки й балади, треба розглядати їх як вільне наслідування Горациєвих мотивів” (автори підручника бачили в них тільки “ідейний консерватизм”).

Так само і щодо балад “Рибалка” та “Твардовський”. Автор доводить, що Гулак створив новий жанр — ліричну поезію, насичену романтичними елементами.

Такими ж підходами до творчості українських письменників першої чверті XIX століття, що характеризуються пошуками рис їхньої літературно-творчої самостійності і майстерності, позначені теми про Є. Гребінку й Г. Квітку-Основ'яненку. Глибоке знання фактичного матеріалу, кваліфікований літературознавчий аналіз, а

понад усе — цікава, творча форма викладу — все це приваблювало студентів до курсу лекцій незабутнього Макара Русанівського.

Я глибоко переконаний, що виданий окремою книжкою конспект лекцій М. Русанівського стане поряд із кращими навчальними посібниками до вивчення курсу “Історії української літератури”.

Як легко убити людину

І ось до парткому університету з ЦК Компартії України надійшов документ — постанова про реабілітацію безпідставно репресованого колишнього декана філологічного факультету, доцента М. О. Русанівського. У тексті постанови зазначається: “Затвердити рішення комісії партійного контролю ЦК Компартії України, внесенне до протоколу № 124 засідання комісії від 10 травня 1989 року: “Про партійну реабілітацію (посмертно) Русанівського Макара Олексійовича 1904 року народження, члена партії з 1939 року, партбилет № 2282375 зразка 1936 року. Враховуючи, що звинувачення, яке було пред'явлене Русанівському М. О. при притягненні до карної відповідальності в 1941 році, не знайшло свого підтвердження, що КГБ УРСР і Прокуратура УРСР припинили справу за відсутністю доказів, підтвердити членство Русанівського М. О. в партії з 1939 року”.

Як легко убити людину, не дбаючи про наслідки, не надаючи значення тому, що зроблено. Але якщо вона міцно стоїть на землі, після неї лишається коріння. Коріння дає парость. І тут уже треба рубати й парость, і коріння, робити мертвою всю землю, на якій зростають такі люди...

Попіл Клааса стукає в серця дітей, чиїх безневинних батьків закатували в енкавеевських засідках. І немає виправдання кавам. Проте, як багато колишніх катів ще ходять серед нас у заслужених діях, у почестях і лаврах. Прикривають себе Сталінін, немов щитом: так він тоді повелів. Але ж Сталіна винесли тоді хвиля прихильників та однодумців.

Пам'ятаймо про це!

Вічна пам'ять Миколі ПЛАВ'ЮКУ

10 березня 2012 року в м. Бурлінгтон (Онтаріо, Канада) на 87-му році життя помер останній Президент Української Народної Республіки в екзилі, Голова Організації Українських Націоналістів, Голова Фондації імені О. Ольжича **Микола Васильович Плав'юк**.

Микола Плав'юк народився 5 червня 1925 року в с. Русів Снятинського району Івано-Франківської області. Із 1942 року брав участь в українському русі опору проти німецьких окупантів, увійшовши до складу 2-ї Української дивізії УНА. У повоєнні роки, опинившись на еміграції в Німеччині, виступав на захист прав української молоді, яку нацисти вивезли у Німеччину в табори смерті й на примусові роботи, що по війні лишилися поза межами України. 1946 року здобув середню освіту в таборі для переміщених осіб, закінчив Мюнхенський університет (1949), був одним із організаторів студентського руху — член Центрального Союзу українських студентів (ЦЕСУС), “Пласту”, референт від студентства Проводу ОУН.

1949 р. М. Плав'юк емігрував до Канади, де певний час працював робітником, однак уже 1954 року закінчив Монреальський університет “Конкордія” і розпочав про-

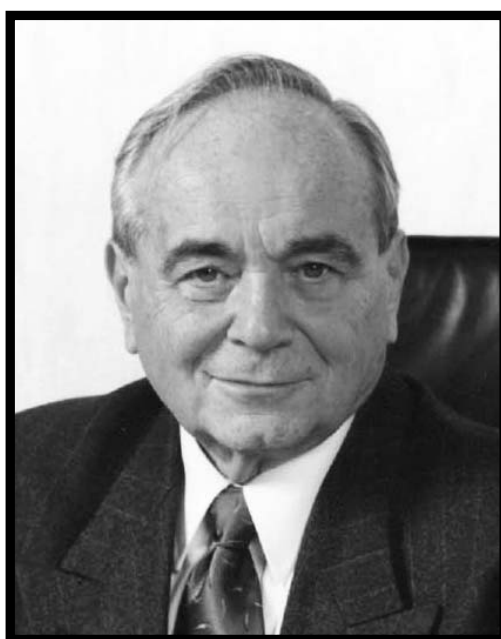
фесійну кар'єру в компанії “Ессекс Пекерс”. Активно працював в українському громадському житті. Був членом Президії (1956), заступником Голови, а з 1956 і до 1966 рр. М. Плав'юк — Голова Українського Національного Об'єднання, найавторитетнішої української організації в Канаді.

Водночас він займає керівні позиції в Організації Українських Націоналістів, де з 1964 р. став членом Проводу, у 1960—1970 рр. очолював Координаційну Радю Ідеологічно Споріднених Націоналістичних Організацій (ІСНО). З 1979 р. М. Плав'юк — Голова Організації Українських націоналістів на еміграції. 1993 року в Києві XII Великий Збір Українських Націоналістів обрав М. Плав'юка Головою ОУН.

М. Плав'юк виступив одним з ініціаторів створення та був безпосереднім організатором Світового Конгресу Вільних Українців (СКВУ). На Першому Конгресі СКВУ (1967) його було обрано генеральним

секретарем, на наступних форумах — віце-президентом (1973—1978), президентом СКВУ (1978—1980).

Із 1988 р. Микола Плав'юк — віце-президент, а з грудня 1988-го Президент Державного Центру Української Народної Республіки у вигнанні, який діяв в еміграції та був безперервним легітимним носієм Української державності від 1917 року. Із проголошенням Незалежності України Державний Центр УНР в екзилі ухвалив рішення про передачу повноважень діючій владі незалежної України. У серпні 1992 р. в Києві відбулася урочиста передача повноважень та історичних атрибутів влади (клейнодів) Президентів, Голові Верховної Ради та Прем'єр-міністрів України.

Із 1993 року М. Плав'юку Указом Президента України було надано українське громадянство.

В Україні М. Плав'юк незмінно з 1993 року очолював Організацію Українських Націоналістів, заснував і очолював Фондацію ім. О. Ольжича, Видавництво ім. Олени Теліги, став ініціатором створен-

ня інших громадських організацій. Він — автор багатьох статей і матеріалів із політології, діяльності закордонного українства в українській та англійській пресі, ініціатор видання книг про видатних українських діячів. Завдяки його піклуванню на державне збереження в Україні передано архівні матеріали Державного Центру України, виходять друком матеріали з архіву ОУН.

Миколу Плав'юка 1996 р. Указом Президента України нагородили орденом “За заслуги” III ступеня. 2002 р. Указом Президента України його відзначено орденом Князя Ярослава Мудрого II ступеня, 2007 р. — Князя Ярослава Мудрого I ступеня.

Микола Плав'юк залишив у глибокій жалобі дружину Ярославу, з якою прожив 64 роки, та четверо дітей: Ореста, Нестора, Ульяну, Оксану; дев'ять онуків і четверо правнуків.

Похорон відбувся 15 березня в церкві Святої Покрови у Бурлінгтоні, поховання на кладовищі Св. Володимира в Оуквілі.

Провід Організації
Українських Націоналістів,
Київ

«Кобзар» 1840 року багатьма голосами

Надія КИР'ЯН

Національний музей літератури України щорічно до дня народження Тараса Шевченка влаштовує виставки, зустрічі з лауреатами й номінантами на Національну премію ім. Тараса Шевченка тощо. Нині задумали новий проект.

“Для кожного письменника найважливіше, коли його твори читають, коли його слово звучить, — розпочала захід заступник директора музею з науково-освітньої роботи Раїса Сеннікова. — Ми вирішили, що обов'язковим елементом щорічної Шевченкіани має бути читання “Кобзаря”. Цього року не просто представляємо композицію з його творів, а повністю читаємо першого “Кобзаря”, виданого 1840 року в Санкт-Петербурзі. На той час це була надзвичайна подія. Наше завдання — долучитися серцем і душею до цього тексту, і цим вшанувати генія”.

Родзинка заходу ще й у тому, що читають Шевченка не фахові декламатори. “Кобзар” озвучений голосами різних людей, у читанні взяли участь понад 60 осіб, це ніби родинне читання, “сакральне таїнство”, як назвав його один з учасників дійства, письменник Петро Перебийніс.

Перед початком читання вступне слово сказав письменник, лауреат Державної премії України ім. Т. Шевченка Борис Олійник. “Шевченко належить до тих гербових фігур, за якими світ впізнає і визнає Україну. Уже коли було зовсім стиснуто простір для українства, з'явився Шевченко і врятував націю.

До нього, як до Біблії і Святого писма звертаємося, коли щось трапляється “на нашій славній Україні”. Шевченко стоїть вище нині сущих і грядущих очільників, і слава Богу, що він у нас є.

Шевченко академік гравюри, вишуканий інтелегент, зараз іде дискусія, чи в першому, чи в другому поколінні. Академік Білецький наводить невеликий витяг з того, що знав і читав Шевченко зі світової літератури — це величезний список. Ми щасливі, що в нас був такий предтеча, який зберіг націю у найскладнішій ситуації, можемо радіти й пишатися, що народилися під одним небом із Шевченком.

Я дякую музеєві, що він гідно представляє національну літературу, ніколи не пристосовуючись до сприятливих чи несприятливих умов”.

Соліст Київської капели бандуристів Сергій Захарець розпочав дійство виконанням твору “Думи мої”, першого в “Кобзарі” 1840 року. У читанні взяли участь письменники, художники, актори, науковці, зокрема Іван Малкович, Михайло Прудник, Світлана Прудник, Зірка Мензатюк, Валерій Франчук, Василь Довжик, Кирило Булкін, Лариса Мірошніченко, а також працівники музею, педагоги, студенти, школярі київських навчальних закладів і навіть гості з інших міст. Усі читці одержали на пам'ять подяки від музею із зображенням Шевченка.

Уляна ВОЛКОВСЬКА
Фото автора

Художники-реставратори, співпрацюючи з науковцями, оновлюють десятки тисяч унікальних пам'яток історії та культури майже з усіх музеїв України. Днями Національний науково-дослідний реставраційний центр України та Національний музей Тараса Шевченка розгорнули виставку до 198-річчя від дня народження Кобзаря “Дослідження та наукова реставрація раритетів Національного музею Тараса Шевченка”. За час творчої співпраці майже 500 раритетів відреставровано саме у стінах Центру, якому наступного року виповнюється 75.

Експозиція побудована як виставка-публікація, де вперше можна побачити багаторічні дослідження живописного надбання Тараса Шевченка. Цікаво, що завдяки комплексу техніко-технологічних експериментів дослідили авторство оригінальних образотворчих робіт Тараса Григоровича та вивчили твори, авторство яких йому “приписували”. “Ця виставка — один із підготовчих етапів до святкування 200-річчя Т. Шевченка. Вперше Національний музей Тараса Шевченка зняв з експозиції і надав нам ті роботи, які входили у тематичний план екскурсії і були непорушними, — розповідає генеральний директор реставраційного Центру Світлана Стрельнікова. — Серед них “Катерина”, портрети поета, графічні твори. На виставці дуже багато еталонних робіт, знакових для Тараса Шевченка”.

Виставка цікава ще й тому, що глядач бачить сам процес дослідження, наче потрапляє до своєрідної лабораторії, де на очах — перебіг творення, який Шевченко заховав уже у викінченому витворі. Так, наприклад, художники-реставратори, досліджуючи за допомогою рентгеноскопії та інших методів стилістику, манеру письма Тараса

Друге життя втрачених цінностей

Шевченка та його творчі пошуки, виявили, що картина “Катерина” має два варіанти: окрім того, який ми знаємо, є інший — прихований від людського ока за переднім планом. Цікаво, що ми можемо побачити, яким був за-

дум і як він реалізувався. Виявляється, картина пережила багато композиційних змін у процесі написання: вдалося побачити прагнення художника якомога точніше висловити думки, як змінювався ідейно-змістовий і

композиційний план. Так митець досягав високої виразності й точності у висловленні своїх думок. Також під час реставрації дослідники знайшли другий підпис Шевченка, який був покладений на лакову плівку. І дійшли висновку, що “Катерина” Шевченка не є ілюстрацією його поетичної “Катерини”. Тарас Григорович працював над цією роботою як над долею жінки, а не як над ілюстрацією поетичної Катерини.

“Портрет дітей В. М. Рєпніна” також розкриває пошук митця. Якщо дивитися на рентгеновський знімок, то підхід до написання портретів Василька і Варі різніться і вималювані вони порізнено, що говорить про творчі пошуки. На виставці представлено подвійні портрети родини Закревських “Портрет Платона Закревського” та “Портрет Г. Закревської”. Багато років вважали, що оригінальними є тільки два портрети, а два інші не вважали роботами Тараса Шевченка. Нині ж досліджено, що часовий відрізок написання цих робіт співпадає. Манера письма дозволяє припустити, що це можуть бути також твори Т. Шевченка. Багато років вважали, що “Портрет М. Гоголя” не міг бути роботою Шевченка. А в результаті досліджень виявилося, що дата написання портрета співпадає з життям Кобзаря. Є на виставці й “Портрет Т. Шевченка”. Дослідження підтвердили, що він не є роботою Шевченка. Тож завдяки реставраторам можна буде змінити перелік творів, які справді Шевченкові, а які сумнівні.

Також на виставці представлені меморіальні речі, велика кількість графічних робіт, керамічні вироби, прижиттєві видання Кобзаря, документи. Привертають увагу “Диплом Т. Шевченка на звання академіка-гравера”, дерев'яна скринька з італійськими сюжетами, яку подарував Тарасу Шевченку Карл Брюллов, одяг та інші речі Кобзаря.

Від Дубна Тарас попрямував на Здолбунів

Євген МЛИН,
Рівненська обл.

1989 року Рівненська обласна організація Національної спілки письменників України зініціювала Шевченківську естафету “Дорогами поета на Рівненщині”. Відтоді цей захід став щорічною традицією і своєрідною даниною пам'яті про перебування 1846 року Тараса Шевченка на теренах колишньої Великої Волині, де молодий художник та етнограф за завданням Київської археографічної комісії замальовував культурно-історичні пам'ятки краю.

Головною історичною прив'язкою до тодішніх мандрів вважаються повісті “Варнак” і “Прогулянка із задоволенням і не без моралі”. Зокрема у “Варнаку” розповідається, як герой твору мандрує з Кременця до Новограда-Волинського: “Из Кременця пошів я через село Вербы в Дубно, а из Дубно на Острог, Корец и на Новгород-Волынский, на берега моей родной, моей прекрасной Случи”. І хоч повість “Варнак” не автобіографічна і головного героя повісті аж ніяк не

можна ототожнювати з автором, немає жодних підстав сумніватися, що Кобзар, їдучи з Кременця до Житомира, відвідав саме ці населені пункти.

Відтак цей історичний маршрут спонукає рівненців до символічного заходу — шевченківської естафети — від району до району. Цьогорічний її центр місто Дубно, до якого рік тому естафета перейшла від Радивилова. А вже від Дубна 7 березня естафета попрямувала до Здолбунова.

Завершальний акорд дубенської Шевченкіани — літературно-мистецьке свято “Безсмертної слави поет”. У його рамках гості урочистостей на чолі із заступником голови Рівненської обласної держадміністрації Олексієм Губановим, керівники міста та району, представники громадськості покладали квіти до пам'ятника Тарасу Шевченку та відвідали Кобзареве джерело у селі Підлужжя.

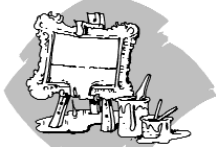
У районному Будинку культури відбулася літературно-мистецька композиція. На святі виступили представники влади, письменники, хоровою капелою районного Будинку культури, хор

Письменники Микола Пшеничний, Олексій Заворотній, Юрій Береза, Євген Цимбалюк, Лідія Рибенко, Юлія Бондючна, Микола Тимчак, Василь Басараба, Микола Береза біля пам'ятника Кобзареві у селі Підлужжя Дубенського району, де здавна і понині б'є джерело, з якого 1846 року втамував спрагу Тарас Шевченко під час експедиції на Волинь

“Шанувальників української патріотичної пісні”, студенти Дубенського коледжу культури і мистецтв Рівненського державного

гуманітарного університету та Дубенського педагогічного коледжу РДГУ, які прочитали “Заповіт” Кобзаря дванадцятьма мовами.

Микола ЦИМБАЛЮК

Внутрішню енергетику ро- біт Володимира Гарбуза давно помітили й відчули не лише друзі, шанувальники його творчості, численні “мисливці” за полотнами художника, а й противники нового художнього напрямку. Напевно, кожна неординарна особистість, особливо тоді, кола вона знаходить у собі неабияку силу духу йти проти усталених традицій, думок, поглядів та ще й не здатна до конформізму, опиняється в стані облоги. Але даремна справа боротися з вольнолюбивим духом — ні ниці заздрощі, ні глуха критика, ні адміністративне ігнорування, ні замовчування його не обеззбро- ять. Та хіба можна вдіяти що-небудь із художником, який володіє силою “кумулятивної енергії”, як сказав про Гарбуза відомий поет, голова Комітету з Національної премії України імені Тараса Шевченка Борис Олійник.

Весняна животворна енергія струменіє з кожного полотна. Це справді буйство фарб і повільні почуттів, що зосереджено на циклі робіт під загальною назвою “Березневі акорди”. Здається, на всіх восьми полотнах (2011 р.) автор виписав один і той же сільський пейзаж. Але глядачу він покаже його в різних експозиціях, то наближаючись, то віддаляючись, шоразу дедалі густіше насичуючи кольорову й почуттєву гаму. Щось подібне він застосовує в іншій серії з шести картин — “Поташнянський пейзаж” (2010 р.), доробок останнього живописного пленера “Поташня — чарунка Поділля”. І там, і тут у центрі гармонійно вписане в пейзаж пломеніюче уособ-

Володимир Гарбуз і Борис Олійник на відкритті виставки

лення духу нашого роду — стара українська сільська хата. Виставка урізноманітнена ще кількома натюрмортами: з дзвониками, чорнобривцями, соняхами, сухими квітами, гарбузами... Загальну увагу привертають три жіночі портрети: “Повернення в минуле”, “НЮ” (обидва 2011 р.), особливо “Незаймана” (2007).

Коли самотньо в галерейній тиші поринаєш у світ картин Володимира Гарбуза, то не можеш позбутися відчуття міс- тичності, що таять у собі його мистецькі

«Березневі акорди» Володимира Гарбуза

Лише кілька місяців тому Володимир Гарбузу виповнилося шістдесят. Та дух митця, здається, невідчужливий часовим категоріям. Бо, як засвідчила персональна художня виставка, що відкрилася в залах Національного музею літератури України, його бачення, відчуття і відображення довколишнього світу не потьмяніло, а стало ще яскравішим, по-філософському заглибленим (точніше — вивершеним), емоційнішим.

твори. Напевно, щось подібне відчувають астронавти з космічної висоти, зачаровані колісною людською цивілізацією. Тож “Незаймана” не просто вдало, у ніжно-прозорих тонах виписаний жіночий образ — це небожителька, крізь легкі шати якої світиться неземним промінням її чиста цнотлива душа. А ще художник любить правічне світило (“Сонце над селом”, “Мелодія сонця”, “Зимове сонце”, “Самотнє сонце і хата”), як кожен із нащадків сонцепоклонників.

“У кожному сюжеті неодмінно має бути щось від космічно-прабатьківсько-

го”, — якось зауважив Володимир Гарбуз. У нього це не епатаж, не пусто- порожні словеса, а мистецький принцип, від якого він ні на йоту не відступає. Картини просто вибухають світлими, веселими барвами, що переливаються через край. А пейзажі виходять такими, бо він за принципом імпресіоністів намагається “писати їх сенс, вкладаючи свої враження, настрої”. Митець просто “вихлюпує” свою енергетику, що пронизує його душу, на полотні. Тому й стиль Гарбуза, за власним визначенням, називається космогонічним імпресіонізмом.

Сонце над селом (2010 р.)

Із серії “Березневі акорди” (2011 р.)

Зрештою, суть не в класифікації творчого стилю. Бо справжній талант митця — від Бога. А яким духопровідником енергії вищої сили може служити душа поета, драматурга, актора, музиканта, художника, навіть пересічної людини, залежить від стану власної душі. Частку мікрокосмосу Володимира Гарбуза можна побачити й відчутти на його полотнах, щедро зарядившись від них енергетикою прабатьківської землі.

СЛОВО *Просвіти*

ТИЖНЕВИК ВСЕУКРАЇНСЬКОГО
ТОВАРИСТВА «ПРОСВІТА»
імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

АНОНС

ПЕРЕДПЛАТА — 2012

Вартість передплати
(з доставкою і поштовими витратами):

Поштовий індекс — 30617, сторінка 68 в “Каталозі”

на 1 місяць	9 грн 37 коп.	на півроку	53 грн 37 коп.
на 3 місяці	27 грн 51 коп.	на рік	105 грн 54 коп.

Ви — зі “Словом Просвіти”, бо це — Ваша газета!

Засновник:
Всеукраїнське
товариство “Просвіта”
імені Тараса Шевченка
Реєстраційне свідоцтво
КВ № 4066
від 02.03.2000 р.

Шеф-редактор
Павло МОВЧАН

Головний редактор
Любов ГОЛОТА
Редколегія
Любов ГОЛОТА (голова),
Ярема ГОЯН,
Павло МОВЧАН,
Олександр ПОНОМАРІВ,
Іван ЮЩУК

Заступники головного редактора
Петро АНТОНЕНКО
279-49-47,
Євген БУКЕТ
279-39-55

Заступник головного редактора
з виробничих питань
Наталія СКРИННИК
278-01-30 (тел/факс)

Відповідальний секретар
Ірина ШЕВЧУК
Відділ просвітницької роботи
Надія КИР'ЯН
270-55-57
Відділ культури
Микола ЦИМБАЛЮК
279-49-47

Відділ коректури
Тетяна ЩЕРБАК
Ірина СТЕЛЬМАХ
278-63-69
Комп'ютерна верстка
Ірина ШЕВЧУК,
Олег БЕССЬКИЙ
278-63-69

Кореспондент
Уляна ВОЛІКОВСЬКА

Черговий редактор
Петро АНТОНЕНКО

Бухгалтерія
279-41-46

Адреса редакції:
вул. Хрещатик, 10-Б,
м. Київ, 01001

E-mail: slovo_prosvity@ukr.net
http://slovoprosvity.org
http://prosvitanews.org.ua

Видруковано з готових фотоформ на
комбінаті “Преса України” у середу.
Зам. № 3301211
Наклад у березні — 20 400

Листування з читачами —
тільки на сторінках газети.

Відповідальність за достовірність
інформації несуть автори.
Редакція залишає за собою право
редагування та скорочення текстів.
Редакція не завжди поділяє
погляди своїх авторів.
При використанні наших публікацій
посилання на “Слово Просвіти”
обов'язкове.
Індекс газети
“Слово Просвіти” — 30617

